

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА:
**«ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАЛЕЖНО ВІД
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ»**
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
за спеціальності «Психологія»

Студентки 2 року навчання
ОС «Магістр»
Спеціальність 053 «Психологія»
Білоіван Олени Борисівни

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Рогаль Ніна Іванівна

Допустити до захисту в ЕК
кафедри соціальної психології
Протокол № _____ від _____
завідувач кафедри:
доктор психологічних наук, професор
Траверсе Тетяна Михайлівна

Київ-2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ	8
1.1. Історичний розвиток та сучасне розуміння етнонаціональної ідентичності в психологічній науці.....	8
1.2. Концептуалізація психологічного благополуччя.....	12
1.3. Вплив етнонаціональної ідентичності на психологічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб.....	17
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	27
2.1. Концептуальні засади дослідження.....	27
2.2. Методи та інструменти дослідження: вибір та обґрунтування.....	31
2.3. Опис вибірки та процедури дослідження.....	40
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	49
3.1. Аналіз рівня етнонаціональної ідентичності внутрішньо переміщених осіб.....	49

3.2. Оцінка психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб.....	56
3.3. Кореляційний аналіз зв'язку між етнопонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям.....	63
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність роботи обумовлена надзвичайною ситуацією війни, яка породжує значні виклики не тільки на соціальному та економічному рівнях, але й глибоко впливає на психологічне благополуччя громадян. Важливим аспектом цього впливу є внутрішнє переміщення осіб, які змушені адаптуватися до нових умов життя, часто у складних обставинах.

Особливу увагу в цій роботі присвячено етнонаціональній ідентичності внутрішньо переміщених осіб як ключовому фактору, що впливає на їх психологічне благополуччя. Етнонаціональна ідентичність може слугувати джерелом підтримки та стабільності в часи війни, проте також може спричиняти додаткові складнощі в процесі соціальної інтеграції та адаптації в новому середовищі.

Унікальність цієї теми полягає у вивченні взаємодії між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям, а також у розумінні, як ці аспекти формують досвід внутрішньо переміщених осіб. Переміщення з власних домівок і супутня необхідність адаптації ставлять вимогу до осіб зберегти або переосмислити свою етнонаціональну ідентичність, що в свою чергу може суттєво впливати на їхнє психологічне благополуччя.

Вивчення взаємозв'язків між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям в контексті внутрішнього переміщення є важливим не лише для розуміння індивідуальних досвідів, але й для розробки ефективних стратегій психосоціальної підтримки та інтеграції.

Розуміння психологічних аспектів, що впливають на внутрішньо переміщених осіб, є надзвичайно важливим. Через обмежений доступ до психологічної допомоги та соціальних послуг, ці особи часто зіштовхуються з труднощами в процесі адаптації та інтеграції в нові спільноти. Тому, дослідження психологічного благополуччя цієї категорії населення є критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки.

В цій роботі особлива увага приділяється вивченню етнопонаціональної ідентичності як чинника, що впливає на психологічне благополуччя внутрішньо переміщених осіб. Етнопонаціональна ідентичність може стати джерелом сили та опори в цей важкий період, проте також може сприяти виникненню додаткових складнощів у процесі соціальної адаптації.

У контексті сучасної України, де війна та внутрішнє переміщення осіб впливають на соціальну динаміку, дослідження впливу етнопонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя є особливо актуальним. Таке дослідження допоможе зрозуміти, як етнопонаціональна ідентичність впливає на психологічне благополуччя та адаптаційні процеси, а також на розробку стратегій підтримки, що враховують ці унікальні взаємозв'язки.

Дослідження особливостей етнопонаціональної ідентичності у контексті психологічного благополуччя відкриває нові перспективи для розуміння складних психологічних процесів, що відбуваються в умовах сучасних соціальних викликів. Це дослідження може забезпечити важливу інформацію для розробки ефективних підходів до психологічної підтримки та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі особливостей психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб залежно від етнопонаціональної ідентичності.

Завданнями дослідження є:

1. Здійснити теоретичний аналіз підходів до вивчення проблеми психологічного благополуччя.
2. Визначити особливості етнопонаціональної ідентичності та суб'єктивного благополуччя внутрішньо переміщених осіб.
3. Дослідити взаємозв'язки між етнопонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям внутрішньо переміщених осіб.

4. Виявити особливості етнонаціональної ідентичності, стресостійкість, резильєнтність та особистісні характеристики залежно від наявності статусу ВПО.

Об'єкт дослідження: психологічне благополуччя.

Предмет дослідження: особливості психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб залежно від етнонаціональної ідентичності.

Методи дослідження складаються з теоретичних, емпіричних та математико-статистичних.

– теоретичні: аналіз, синтез та узагальнення сучасних знань з проблематики дослідження психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб залежно від етнонаціональної ідентичності;

– емпіричні: анкетування, методика «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності» (В. Предко), методика «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя (BBC-SWB), особистісний опитувальник «ТІРІ-UKR», шкали сприйнятого стресу (PSS-10), шкали резильєнтності (CD-RISC-10);

– математико-статистичні: описові статистики, порівняння двох незалежних вибірок, кореляційний аналіз.

Емпірична база дослідження. У дослідження взяло участь 56 осіб, з яких 13 – чоловіки та 43 – жінки, віком від 20 до 54 років. Середній вік досліджуваних складає 31 рік (стандартне відхилення 9,8).

Наукова новизна дослідження полягає у детальному аналізі впливу етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя внутрішньо переміщених осіб в контексті мультикультурного середовища. Розроблено інтегрований підхід, який об'єднує теоретичні конструкції з емпіричними даними, що дозволяє виявити як позитивні, так і негативні аспекти використання культурної ідентичності як адаптаційного ресурсу. Дослідження також вносить вклад у розуміння динаміки між культурною ідентичністю та

соціальною інтеграцією, вказуючи на специфічні культурні фактори, що сприяють або перешкоджають психологічному адаптуванню.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій для психосоціальних інтервенцій, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб. Пропоновані методи засновані на культурно-чутливому підході, що дозволяє забезпечити більш ефективну підтримку адаптаційних потреб осіб з різними етнонаціональними фонами. Результати дослідження також можуть бути використані для розробки освітніх та соціальних програм, що підтримують мультикультурну інтеграцію і сприяють загальному психологічному та соціальному благополуччю в суспільствах, які приймають переміщених осіб.

Структура дипломної роботи включає титульний аркуш, зміст, вступ, трьох розділів та висновків до них, загального висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 83 сторінок, друкованого тексту 74, робота також включає 21 таблиць та 83 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ

1.1. Історичний розвиток та сучасне розуміння етнонаціональної ідентичності в психологічній науці

Розглядаючи історичний розвиток концепції етнонаціональної ідентичності, необхідно врахувати, що вона поступово формувалася у контексті соціальних, культурних і політичних змін. Ранні теорії та визначення етнонаціональної ідентичності з'являються в роботах таких дослідників, як Connor (1993), який звертає увагу на політичні наслідки та недооцінену значимість етнонаціоналізму, особливо в західних дослідженнях.

Lescours (2000) в своїй роботі підкреслює значення інституціоналізації та політизації етнонаціональної ідентичності, вказуючи на необхідність аналізу політичних інститутів та еліт для повного розуміння цього феномена. Особливе місце в історії етнонаціональної ідентичності займає робота Lowie (1938), яка оглядає розвиток теоретичного вивчення культури і знань у цій галузі, включаючи технічні поліпшення для збору інформації.

О. Шевченко (2004) вивчає регіональні особливості національної ідентифікації серед сучасної молоді, демонструючи, як місцеві контексти впливають на формування ідентичностей. Г. Ставицький (2016) досліджує психологічні та соціальні чинники, які впливають на розвиток етнічної самосвідомості в юнацькому віці, звертаючи увагу на значення групових взаємодій та соціального оточення.

В. Гресько (2017) акцентує на психологічній ролі менталітету в трансформації українського суспільства, де ментальні властивості і колективні переконання формують базу для розуміння соціальних та індивідуальних змін. Т. Усатенко (2011) та С. Костіна (2013) зосереджують увагу на інтеграції

ідентичності в контекст мистецької та національної освіти, підкреслюючи важливість культурних зв'язків та освітнього процесу в формуванні ідентичності.

Також важливу роль у розумінні етнонаціональної ідентичності відіграє аналіз Rosman та Rubel (2006), який досліджує взаємозв'язок між етнічною ідентичністю, етногенезом, етнонаціоналізмом та багатокультурністю, зосереджуючись на історичних коренях та культурному будівництві націй.

Історичний розвиток етнонаціональної ідентичності є складним процесом, що включає різноманітні теоретичні підходи та визначення, які змінювалися у відповідь на зміни в соціально-політичному ландшафті.

У процесі еволюції вивчення етнонаціональної ідентичності значну роль відіграли теоретичні та емпіричні дослідження, які відображають зміни в підходах та методології. Clément і Noels (1992) досліджували взаємозв'язок між ідентичністю, мовою і статусом етнолінгвістичних груп, вказуючи на значення ідентичності в контексті культурного контакту.

Schwartz (2001) прослідковує розвиток дослідження ідентичності від ранніх робіт Фрейда до Еріксона, Марсії та альтернативних теорій, виокремлюючи важливість міркувань про ідентичність та її розвиток.

Lecours (2000) зосередив увагу на теоретичному осмисленні етнонаціоналізму на Заході, підкреслюючи важливість політичних інститутів і еліт в дослідженнях етнонаціональної ідентичності.

Santoro та інші (2018) у своїй роботі відкривають перспективи для вивчення еволюційної етнобіології та культурної еволюції, надаючи важливе розуміння процесів, які формують зв'язки між людьми та природними ресурсами у контексті етнонаціональної ідентичності.

Дослідження Н. Заяця (2022) розширює цей контекст, аналізуючи національну ідентичність як основу для розвитку політичної нації в Україні. Це вказує на зростаючу роль національної самосвідомості у формуванні державної політики та підтримці соціальної стабільності в умовах глобалізації. О.

Хазізова (2021) подальше зосереджує увагу на державних пріоритетах у збереженні етнонаціональної ідентичності представниками української діаспори, освітлюючи освітній контент як ключовий інструмент у підтримці культурних та ідентичнісних зв'язків через кордони.

Р. Зварич (2023) критично аналізує національні ідентичності та етнонаціональну політику держави, виокремлюючи проблеми взаємодії у глобалізованому суспільстві. Його робота підкреслює складність управління культурною різноманітністю в державному контексті, що вимагає гнучких політик для інтеграції етнічних меншин та збереження культурної унікальності в умовах широкомасштабної інтеграції та мобільності.

Сучасні теорії та моделі етнонаціональної ідентичності в психології відображають глибоке розуміння динаміки соціальної ідентифікації та її впливу на особистісні та міжгрупові взаємини. Робота Negy, Shreve, Jensen та Uddin (2003) висвітлює взаємодію між соціальною ідентичністю і мультикультурною теорією розвитку, зосереджуючись на взаємозв'язку етнічної ідентичності з самооцінкою та етноцентризмом.

Stets і Burke (2000) наголошують на зв'язку між ідентичністю та соціальною ідентичністю, аналізуючи різні основи ідентичності в соціальній психології, що сприяє інтеграції цих понять у загальну теорію «я».

І. Петровська (2016) розглядає громадянську ідентичність у контексті глобалізації та розширення світової психологічної думки, що надає важливого контексту для розуміння сучасних викликів, з якими стикаються ідентичності в мультикультурних суспільствах.

Hammack (2008) використовує трьохчастинну модель ідентичності, інтегруючи когнітивні, соціальні та культурні рівні аналізу, зосереджуючись на змісті, структурі та процесі ідентичності.

Schmid, Tausch та Hewstone (2009) розкривають соціально-психологічні аспекти міжгрупових відносин, вказуючи на важливість етноцентризму, внутрішньогрупової співпраці та соціальної категоризації у формуванні

ідентичності. Ці роботи сприяють розумінню складності етнонаціональної ідентичності та її місця в сучасному соціальному контексті.

Інтеграція етнонаціональної ідентичності з суміжними психологічними конструктами є ключовим аспектом у розумінні її впливу на психологічне благополуччя. У дослідженні Amiot, de la Sablonnière, Terry і Smith (2007), представлена модель розвитку соціальної ідентичності, яка пояснює, як різні соціальні ідентичності розвиваються та інтегруються в самопізнанні особистості з часом.

Bucholtz і Hall (2005) розглядають ідентичність як продукт, а не джерело лінгвістичних та інших семіотичних практик, підкреслюючи соціальний та культурний характер ідентичності.

Дослідження Stets і Burke (2000) вказує на те, що ідентичність може бути зрозуміла через об'єднання ідентичності та соціальної ідентичності, розглядаючи різні основи ідентичності в соціальній психології.

Greenwald, Banaji, Rudman, Farnham, Nosek і Mellott (2002) пропонують інтегративну теорію несвідомих установок, стереотипів, самооцінки та самоідентифікації, що відображає складність і взаємозв'язок між особистісними та соціальними аспектами самопізнання.

К. Карач (2024) досліджує психологічні особливості соціальної ідентичності біженців, що проживають за кордоном, з акцентом на взаємозв'язок між ідентичністю та викликами адаптації у новому культурному середовищі. Ці висновки збагачують розуміння того, як транснаціональний досвід впливає на соціальну ідентичність та психологічне благополуччя.

Рафальський, Калкура, і Калакура (2022) аналізують цивілізаційну ідентичність українства, розглядаючи історичні та сучасні контексти, що формують національну самосвідомість. Їхній підхід допомагає осмислити, як історичні події та сучасні виклики взаємодіють у формуванні етнонаціональної ідентичності, що впливає на соціальну координацію та взаємодію в різних культурних контекстах.

Палагнюк (2022) обговорює ідентичність як сутнісне ядро соціальної солідарності, де взаємозв'язок між особистісними та колективними ідентичностями визначає способи соціальної взаємодії та підтримки. Його аналіз підкреслює значення ідентичності у створенні та підтримці соціальної згуртованості, що є важливим для розвитку справедливих та інклюзивних суспільств.

Наукові роботи вказують на важливість інтеграції етнонаціональної ідентичності з іншими аспектами психології, включаючи самоідентифікацію та соціальну ідентичність, та їх вплив на психологічне благополуччя.

1.2. Концептуалізація психологічного благополуччя

У розділі, присвяченому концептуалізації психологічного благополуччя, важливо висвітлити різноманітність підходів та основних концепцій, які склали основу сучасного розуміння цього феномену в психологічній науці. Christopher (1999) досліджує культурні корені теорії та дослідження психологічного благополуччя, підкреслюючи, що сучасні уявлення про психологічне та суб'єктивне благополуччя мають євроамериканські культурні корені.

Ryff і Keyes (1995) вводять теоретичну модель психологічного благополуччя, яка охоплює шість різних аспектів добробуту, таких як автономія, владарювання над середовищем, особистісне зростання, позитивні відносини з іншими, мета в житті та самоприйняття.

Дослідження В. Гупаловської (2021) розширює це розуміння, представляючи концепцію суб'єктивного сексуального благополуччя, яка інтегрує сексуальність як значущий компонент загального психологічного добробуту. Її психологічна модель акцентує на важливості здорових сексуальних відносин та їх впливу на особистісне благополуччя, підкреслюючи зв'язок між сексуальним задоволенням та психологічною рівновагою.

О. Котух (2023) зосереджує увагу на психологічному благополуччі внутрішньо переміщених осіб, розглядаючи адаптацію та інтеграцію цих осіб у

нові громади. Його дослідження підкреслює, як аспекти ідентичності та культурної приналежності впливають на благополуччя переселенців, і вказує на потребу створення підтримуючих соціальних мереж та інклюзивних спільнот, що сприяють їхньому психологічному відновленню.

Н. Дзядук та А. Кульчицька подають аналіз психологічних особливостей резильєнтності внутрішньо переміщених осіб, детально досліджуючи їхню адаптацію до політизованого українського суспільства. Їх робота висвітлює механізми справляння зі стресом та розвиток особистісної відповіді на травматичні події, що є ключовими для підтримки психологічного здоров'я та здатності до соціальної адаптації.

Ryan і Deci (2001) розглядають поняття благополуччя через призму двох основних підходів: гедонічного, який фокусується на щасті та уникненні болю, та евдаймонічного, який зосереджується на значенні та самореалізації.

Нарешті, Ryff (1995) підкреслює необхідність визначення психологічного благополуччя як присутності позитиву, а не просто відсутності психічних захворювань. Вона представляє різні аспекти позитивного функціонування, які часто не враховуються у попередніх дослідженнях.

Основні теоретичні моделі психологічного благополуччя демонструють глибоке розуміння механізмів, що сприяють добробуту людини. Робота Ryff і Keyes (1995) представляє теоретичну модель, що охоплює шість різних аспектів благополуччя: автономію, оволодіння навколишнім середовищем, особистісний розвиток, позитивні взаємини з іншими, мету в житті та самоприйняття.

Headey, Holmstrom, і Wearing (1985) вивчають взаємозв'язок між благополуччям та несприятливими станами, інтегруючи вплив соціального фону, особистості, соціальних мереж та задоволеності різними сферами життя.

Робота Ryff і Singer (1996) пропонує модель позитивного психологічного функціонування, яка включає визначення ключових аспектів добробуту та їх соціодемографічних корелятивів.

Нарешті, Sheldon і Elliot (1999) представляють модель самоузгодження цілей, яка підкреслює роль прагнень до цілей та задоволення потреб у довгостроковому благополуччі.

Кожна з цих робіт вносить свій вклад у розуміння психологічного благополуччя, демонструючи різноманітність підходів і теоретичних основ цього складного феномена.

Методи оцінки та вимірювання психологічного благополуччя охоплюють широкий спектр психометричних інструментів та емпіричних досліджень. Робота Ryff (1989) досліджує ключові аспекти психологічного благополуччя, такі як самоприйняття, позитивні відносини з іншими, автономія, владарювання над середовищем, мета в житті та особистісне зростання, показуючи, що вони не завжди пов'язані з традиційними індексами оцінки.

Cooke, Melchert, і Connor (2016) провели огляд інструментів самооцінки, які вимірюють благополуччя або тісно пов'язані конструкції, і розглядають різноманітність їх довжини, психометричних властивостей, а також їх концептуалізації та операціоналізації благополуччя.

Tsang, Wong і Lo (2012) провели систематичний огляд інструментів вимірювання, призначених для оцінки психосоціального благополуччя дітей та підлітків, зосередившись на особистій емоційній компетентності та соціальному функціонуванні.

Ruini, Ottolini, Rafanelli, Tossani, Ryff і Fava (2003) досліджували концепцію психологічного благополуччя та його зв'язок зі стресом та рисами особистості, використовуючи самооцінювальні шкали для оцінки симптоматики, психологічного благополуччя та рис особистості.

Ю. Юрків та Д. Луканов (2021) висвітлюють труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб, акцентуючи на важливості розуміння соціальних динамік, які сприяють або заважають їх адаптації до нових умов життя. Це доповнює знання про

соціально-психологічне благополуччя цієї групи, розкриваючи специфічні бар'єри та можливості для підтримки.

М. Шпак (2022) обговорює стресостійкість особистості, вказуючи на різні психологічні та емоційні механізми, які дозволяють індивідам справлятися з високими рівнями стресу. Його дослідження підкреслює значення розробки ефективних стратегій для підвищення стресостійкості, особливо у контексті внутрішньо переміщених осіб.

В. Константинова (2023) досліджує особистісні чинники, які сприяють психологічному благополуччю, акцентуючи на важливості самосвідомості, мотивації до зростання та позитивного ставлення до життя як ключових елементів для досягнення вищих рівнів добробуту.

В. Бісик (2023) вивчає предиктори успішної адаптації вимушено переміщених осіб, підкреслюючи важливість комплексного підходу до адаптаційних процесів, що включає як індивідуальні, так і соціальні чинники, що впливають на успіх адаптації до нового соціального середовища. Ці дослідження збагачують розуміння механізмів, які можуть сприяти або перешкоджати психологічному благополуччю, особливо в умовах значних життєвих змін та викликів.

Дослідження демонструють різноманітність підходів до оцінки психологічного благополуччя, від традиційних психометричних інструментів до сучасних методів, які зосереджуються на різних аспектах цього складного феномена.

Розглядаючи психологічне благополуччя в контексті сучасних викликів, можна зазначити, що сучасний світ зі своїми соціальними та екологічними змінами, глобалізацією та технологічними нововведеннями значно впливає на психологічний стан людини. Ryff і Keyes (1995) підкреслюють значення розуміння психологічного благополуччя через шість різних вимірів: автономію, владарювання над середовищем, особистісне зростання, позитивні відносини з

іншими, мету в житті та самоприйняття, що стають особливо актуальними в умовах глобальних змін.

В рамках емпіричного дослідження О. Медведєва (2023) вивчала соціальні та психологічні аспекти благополуччя вимушених переселенців, виявляючи ключові фактори, які впливають на їх адаптацію та взаємодію з новим соціальним середовищем. Ю. Чумаєва, В. Малиш, О. Іванова, і В. Крицька (2023) акцентували на значенні адаптаційного потенціалу особистості в контексті психологічного благополуччя переселенців, підкреслюючи, як особистісні ресурси сприяють ефективній інтеграції у нові соціальні структури.

В. Омелянська (2021) провела концептуальний аналіз психологічного благополуччя, де розглянула різноманітні підходи та теоретичні рамки, які використовуються для визначення цього поняття у психологічній науці. Цей огляд дозволяє глибше зрозуміти як традиційні, так і новітні методології оцінки благополуччя.

Г. Чайка (2018) у своїй роботі описує сучасні дослідження психологічного благополуччя на матеріалах зарубіжних авторів, вказуючи на різноманітність інструментів вимірювання і теоретичних підходів, що сприяють розширенню розуміння цього феномена у глобальному контексті.

Christopher (1999) вказує на культурні корені теорії психологічного благополуччя, акцентуючи на тому, що розуміння благополуччя є залежним від культурних та історичних контекстів, які зазнають змін в умовах глобалізації.

Ryan і Deci (2000) розглядають теорію самовизначення та її вплив на внутрішню мотивацію, соціальний розвиток та благополуччя, що стає особливо важливим в контексті швидких технологічних змін і впливу цифрової ери на індивідуальне та колективне благополуччя.

Нарешті, Stokols et al. (2009) акцентують на психологічному благополуччі в контексті екологічної кризи та глобальних соціальних викликів, підкреслюючи важливість колективної дії та переосмислення ролі індивіда в сучасному світі.

Кожна з цих робіт підкреслює, що розуміння психологічного благополуччя в сучасному світі вимагає багатогранного підходу, що включає аналіз культурних, технологічних та екологічних змін та їх впливу на індивідуальні та колективні аспекти благополуччя.

1.3. Вплив етнонаціональної ідентичності на психологічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб

Розуміння взаємозв'язку між етнонаціональною ідентичністю та психологічною адаптацією внутрішньо переміщених осіб вимагає розгляду наукових досліджень, що висвітлюють цю динаміку. Guerrero і Tinkler (2010) у своїй роботі аналізують, як діти-біженці та внутрішньо переміщені особи в США та Колумбії переговорюють свої ідентичності в контексті участі в освітньому проекті, заснованому на фотографії. Вони доводять, що діти активно беруть участь у відновленні значення своїх переживань через мову та соціальні взаємодії.

Montgomery і Foldspang (2007) розглядають дискримінацію як ключовий фактор, що впливає на психологічну адаптацію біженців та внутрішньо переміщених осіб. Їхнє дослідження вказує на важливість психосоціальних факторів у процесі адаптації.

Fazel, Reed, Panter-Brick, і Stein (2011) висвітлюють ризикові та захисні фактори психічного здоров'я у дітей і підлітків-біженців, які переселяються у країни з високим рівнем доходу. Їх дослідження підкреслює вплив насильства, стабільного переселення та соціальної підтримки на психологічне функціонування дітей.

Нарешті, Porter і Haslam (2005) в своєму метааналізі розглядають чинники до і після переміщення, пов'язані з психічним здоров'ям біженців та внутрішньо переміщених осіб. Вони виявляють, що після переміщення умови життя значною мірою модерують психічне здоров'я цих осіб.

Аналіз стратегій психологічної адаптації, які використовують внутрішньо переміщені особи, та їхньої взаємодії з етнонаціональною ідентичністю, дозволяє більш глибоко зрозуміти динаміку адаптаційних процесів. В роботі Guerrero і Tinkler (2010) досліджується, як діти-біженці та внутрішньо переміщені особи в США та Колумбії переосмислюють свої ідентичності через участь у фотографічному освітньому проекті, що вказує на активну роль осіб у власному психологічному розвитку.

Montgomery і Foldspang (2007) виявляють, що дискримінація та соціальна адаптація взаємно пов'язані, впливаючи на психологічну адаптацію біженців і внутрішньо переміщених осіб, підкреслюючи важливість уваги до психосоціальних аспектів адаптації.

Fazel і співавтори (2011) розглядають ризикові та захисні фактори психічного здоров'я у дітей-біженців, що переїхали у країни з високим рівнем доходу, акцентуючи на важливості підтримки соціальних мереж і стабільного переселення для психологічного благополуччя.

Porter і Haslam (2005) у своєму метааналізі розкривають, як умови життя після переміщення модерують психічне здоров'я біженців та внутрішньо переміщених осіб, демонструючи, що якісна соціальна підтримка та стабільність життєвих умов є ключовими для адаптації. Існує складність процесів адаптації, в яких етнонаціональна ідентичність відіграє значущу роль, зокрема, у формуванні стратегій впорядкування та переживання травматичних подій.

Дослідження впливу змін або втрати етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя переміщених осіб розкриває складність цих процесів. Fazel, Reed, Panter-Brick і Stein (2011) проводять систематичний огляд ризикових та захисних факторів для психічного здоров'я дітей та підлітків, які примусово переміщені до країн з високим рівнем доходу. Дослідження показує, що стабільне розміщення та соціальна підтримка в країні прийому позитивно впливають на психологічне функціонування дитини.

Ajduković i Dean (1998) зосереджуються на впливі стресу, пов'язаного з війною, на психологічне благополуччя дітей у Хорватії, особливо тих, хто вимушено переміщений або є біженцями. Хоча біженці демонструють вражаючу стійкість, особливу увагу варто приділити дітям, які мали травматичний досвід безпосередньо перед переміщенням.

Miller i Rasmussen (2016) пропонують екологічну модель страждань біженців, досліджуючи вплив не тільки попереднього досвіду війни, а й триваючих стресорів, пов'язаних із самим досвідом переміщення. Дослідження підкреслює, що психічне здоров'я серед біженців та шукачів притулку ґрунтується не тільки на попередньому впливі війни, але й на численних стресорах у їх соціальній екології.

Fazel i Stein (2002) досліджують психічне здоров'я дітей-біженців, акцентуючи на впливі переселення на дітей. Особлива увага приділяється психологічним наслідкам переселення, включаючи посттравматичний стресовий розлад, депресію та тривожні розлади, які спостерігаються серед цих дітей.

Культурні та соціальні фактори відіграють значущу роль у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб, впливаючи на збереження або переосмислення їхньої етнонаціональної ідентичності. Дослідження Siriwardhana та Stewart (2013) підкреслює, що тривале внутрішнє переміщення збільшує ризик розвитку психічних розладів, але індивідуальна та спільнотна стійкість можуть слугувати захисними факторами. Вони рекомендують більш широкий підхід до вивчення психічного здоров'я переселенців, включаючи соціальні та культурні аспекти.

Fazel, Reed, Panter-Brick, i Stein (2011) виявили, що стабільне розміщення та соціальна підтримка в країні прийому позитивно впливають на психічне здоров'я дітей-біженців, що підтверджує значення соціальних факторів у процесі адаптації.

Дослідження Guertero і Tinkler (2010) показує, як діти-переселенці активно включені в процес реконструкції значень свого досвіду через участь у спільнотних проектах, таких як фотографія, що дозволяє їм переосмислювати власну ідентичність у новому соціокультурному контексті.

На завершення, робота Reed, Fazel, Jones, Panter-Brick, і Stein (2011) звертає увагу на необхідність комплексного підходу до інтеграції та підтримки психічного здоров'я внутрішньо переміщених дітей, підкреслюючи важливість соціальної підтримки і стабільного середовища проживання.

Культурні та соціальні фактори мають вирішальний вплив на адаптацію внутрішньо переміщених осіб, їх здатність переосмислювати власну етнонаціональну ідентичність та загалом на їхнє психічне здоров'я та благополуччя.

В контексті вивчення ролі етнонаціональної ідентичності в адаптаційних процесах внутрішньо переміщених осіб, сучасні дослідження вказують на значущість особистісного розуміння цієї ідентичності. Робота Guertero та Tinkler (2010) демонструє, як діти-біженці та внутрішньо переміщені особи в США та Колумбії активно переосмислюють свою ідентичність у рамках участі в освітньому проекті, заснованому на фотографії.

Fazel, Reed, Panter-Brick, і Stein (2011) досліджують ризикові та захисні фактори психічного здоров'я дітей-біженців, що переселилися у країни з високим рівнем доходу, з особливим акцентом на стабільне переселення та соціальну підтримку як позитивні впливи на психологічне функціонування.

Siriwardhana і Stewart (2013) підкреслюють значення психічного здоров'я у контексті вимушеного внутрішнього переміщення, звертаючи увагу на пролонговане переміщення та повернення як важливі аспекти в контексті стійкості та адаптації.

Moore і Shellman (2006) зосереджуються на умовах, що призводять до масового переміщення біженців та внутрішньо переміщених осіб, досліджуючи

фактори, які впливають на вибір між статусом біженця та внутрішньо переміщеної особи.

Дослідження стратегій збереження етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб відображає глибоку взаємозв'язок між культурною самосвідомістю та адаптаційними процесами. Робота Lavie та Swedenburg (2012) розглядає складність ідентичності у контексті діаспори та географічних перетворень, наголошуючи на неоднозначності культурних та національних меж.

Guerrero та Tinkler (2010) вивчають, як переміщені молоді люди в США та Колумбії використовують освітній проект на основі фотографії для переосмислення та артикуляції своєї ідентичності, демонструючи активне використання культурних практик для підтримки етнонаціональної самосвідомості.

Дослідження Hill (1997) фокусується на вивченні етногенезу в Америках, аналізуючи, як історичні періоди зміни та конфліктів впливають на формування нових етнічних ідентичностей, що важливо для розуміння динаміки самоідентифікації переміщених осіб.

Нарешті, Rochberg-Halton та Clifford (1988) у своєму дослідженні «The Predicament of Culture» розглядають складність культурного досвіду та етнографії, що дозволяє зрозуміти, як культурні та художні практики можуть бути засобами збереження етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб.

Зміна етнонаціональної ідентичності може бути ключовою адаптивною стратегією для внутрішньо переміщених осіб, що опиняються в новому соціокультурному середовищі. Дослідження Guerrero та Tinkler (2010) показує, як молоді біженці та внутрішньо переміщені особи в США та Колумбії використовують фотографію як засіб переосмислення своєї ідентичності, що свідчить про активне включення у процеси культурної адаптації.

Мусак (2014) зосереджується на літературних культурах серед східноєвропейських «вимушених осіб» в Австралії, де різні письменники використовують літературу як спосіб збереження та вираження своєї етнонаціональної ідентичності в новому середовищі.

Baumeister і Muraven (1996) підкреслюють, що адаптація до соціокультурного контексту часто включає зміну особистісної ідентичності, де індивідууми відчувають наслідки зіткнення традиційних цінностей та сучасних вимог суспільства.

Наостанок, дослідження Smith (2013) вказує на важливість відновлення постконфліктної ідентичності серед жінок-біженців, аналізуючи як вони використовують мережі соціальної підтримки для відновлення та переосмислення своєї культурної ідентичності.

Етнонаціональна ідентичність грає важливу роль у психологічній адаптації, особливо серед внутрішньо переміщених осіб. Дослідження Guettero і Tinkler (2010) висвітлює, як молодь-біженці та переміщені особи в США та Колумбії використовують фотографію як засіб для переосмислення своєї ідентичності, що сприяє їх стресовій стійкості та адаптації.

Мусак (2014) досліджує літературні культури серед східноєвропейських переміщених осіб у Австралії, виявляючи значення літературної самовираження для підтримки етнонаціональної ідентичності та емоційного благополуччя.

Baumeister та Muraven (1996) аналізують адаптацію особистісної ідентичності до соціокультурного контексту, наголошуючи на взаємозв'язку між ідентичністю, стресовою стійкістю та емоційним благополуччям.

Дослідження Smith (2013) вивчає мережі жіночих біженців, зосереджуючись на відновленні постконфліктної ідентичності, що має важливе значення для міжособистісних взаємин та загальної психологічної адаптації.

В цілому проаналізовані наукові роботи підкреслюють значення етнонаціональної ідентичності в контексті психологічної адаптації, особливо в

сферах стресової стійкості, емоційного благополуччя та міжособистісних взаємин.

Психологічні виклики внутрішнього переміщення є значними і різноманітними. Дослідження показують, що внутрішньо переміщені особи (ВПО) часто стикаються з високим рівнем посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, і соматоформних симптомів. Результати одного з досліджень вказують на те, що психологічні наслідки внутрішнього переміщення є тривалими, навіть через декілька десятиліть після самого акту переміщення, істотно впливаючи на психологічне благополуччя і якість життя осіб (Freitag et al., 2012). В іншому дослідженні, яке зосереджується на внутрішньо переміщених людях в Ефіопії, було виявлено високу поширеність ПТСР серед учасників (Derebe Madoro et al., 2020).

Значна частина досліджень визначає, що ПТСР є основним психічним розладом, що виникає в результаті травматичного впливу внутрішнього переміщення. Дослідження в Конго виявило, що ВПО повідомляють про вищі середні показники ПТСР та внутрішніх проблем, пов'язаних з впливом війни та повсякденними стресами (Cindy Mels et al., 2010). Однак, не тільки переміщення саме по собі, а й кількість травматичних подій, що відбуваються під час переміщення, впливає на поточне соматизаційне становище (Kuwert et al., 2012).

Загальний аналіз психологічного впливу внутрішнього переміщення підкреслює його складність і довгостроковий вплив на психічне здоров'я. Особливу увагу в цьому контексті заслуговує дослідження соціальної когезії та її взаємозв'язку з депресією в контексті великомасштабних травматичних подій, які відбуваються внаслідок переміщення (Lê et al., 2013).

Соціальні зміни, що виникають внаслідок внутрішнього переміщення, мають значний вплив на психологічне становище осіб. Втрата соціальних мереж та необхідність встановлення нових відносин є критичними факторами, які вимагають адаптації та ресурсів для психологічної підтримки. Дослідження

Fazel та інших (2011) демонструє важливість стабільного поселення та соціальної підтримки у приймаючій країні для позитивного психологічного функціонування дітей та підлітків, які були переміщені.

Li та колеги (2016) зосереджуються на психологічних наслідках після переміщення, вказуючи на те, що соціальні та міжособистісні фактори, а також фактори, пов'язані з процесом отримання притулку та імміграційною політикою, значно впливають на психологічне функціонування біженців.

Mogina та співавтори (2018) виявили високу поширеність стресових розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію та тривожні розлади серед переміщених осіб, з великою мінливістю, яка підкреслює потребу у вивченні соціальних контекстів та стратегій психологічної адаптації.

Fazel та Stei (2002) також вказують на важливість освіти та підтримки психічного здоров'я для дітей-біженців та внутрішньо переміщених осіб, особливо в шкільному контексті, що відображає потребу в уважному врахуванні соціальних факторів в процесі адаптації.

Стратегії адаптації та відновлення, які використовуються внутрішньо переміщеними особами для психологічної адаптації, включають різноманітні підходи та методики. Дослідження Косіjan-Нерсігонја, Rijavec, Marušić, і Нерсігонја (1998) вивчає стратегії впорядкування, які використовуються дітьми-біженцями, вимушено переміщеними та непереміщеними дітьми у військовій зоні. Виявлено, що діти-біженці менше застосовують стратегії впорядкування, і ці стратегії виявляються менш ефективними.

Дослідження Goodman (2004) фокусується на стратегіях впорядкування із травмою та труднощами, з якими зіштовхуються непродовжані біженці-молодь із Судану, які оселилися у США. У дослідженні виявлено чотири основні стратегії впорядкування: колективізм, пригнічення і відволікання, надання значення, і перехід від відчаю до надії.

Moore і Shellman (2006) досліджують, чому деякі країни продукують велику кількість біженців, а інші – велику кількість внутрішньо переміщених осіб, висвітлюючи зв'язок між міграційним статусом та стратегіями впорядкування, які застосовуються в відповідь на конфлікт і переміщення.

Morina, Akhtar, Barth, і Schnyder (2018) у своєму систематичному огляді аналізують поширеність психічних розладів серед біженців та внутрішньо переміщених осіб, підкреслюючи необхідність розробки стратегій психологічної підтримки та адаптації для цих груп.

Довгострокові психологічні перспективи осіб, які зазнали внутрішнього переміщення, різноманітні та багатогранні. Ajduković і Dean (1998) дослідили вплив військових стресів на психологічне благополуччя дітей в Хорватії, з'ясувавши, що переміщення та біженство посилюють негативний вплив на психологічне здоров'я.

Laurence (2015) вивчав довгострокові ефекти звільнення з роботи на загальну довіру серед дорослих, виявляючи тривалий вплив таких подій на довіру та соціальну інтеграцію.

Mels et al. (2010) порівняли психологічне благополуччя сучасних переміщених осіб, повернутих біженців та непереміщених осіб у Демократичній Республіці Конго, виявляючи значні відмінності у психологічному стані між цими групами.

Freitag et al. (2012) дослідили вплив примусового переміщення під час Другої світової війни на психічні розлади та якість життя у пізньому віці, виявивши значний вплив такого досвіду на психологічне благополуччя в довгостроковій перспективі.

В наукових роботах наголошується на важливості розуміння довгострокових психологічних наслідків переміщення та необхідності зосередження уваги на стратегіях підтримки та відновлення для внутрішньо переміщених осіб.

Висновки до розділу 1

Етнонаціональна ідентичність сприяє психологічній адаптації внутрішньо переміщених осіб, формуючи базу для їхніх адаптаційних стратегій та психологічного відновлення у новому середовищі. Дослідження показують, що зміцнення цієї ідентичності підтримує емоційне благополуччя та здатність особи впоратися зі стресом.

Психологічне благополуччя виявляється як багатовимірний конструкт, що охоплює емоційне благополуччя, стресостійкість, особистісний розвиток, самоприйняття та позитивні взаємини з іншими. Особливу увагу слід приділяти складнощам адаптації до нових умов життя, зокрема, обмеженому доступу до соціальних та психологічних послуг.

Розгляд психологічного благополуччя включає аналіз соціальних, культурних та індивідуальних факторів, що впливають на адаптаційні процеси та соціально-психологічне функціонування внутрішньо переміщених осіб. Важливо звернути увагу на потребу в розробці стратегій підтримки та відновлення для цих осіб.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

2.1. Опис етапів та процедури дослідження

Емпіричне дослідження особливостей психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб залежно від етнонаціональної ідентичності складалося із чотирьох послідовних етапів.

Підготовчий етап дослідження

На першому етапі дослідження, здійснено комплексний аналіз літератури, що дозволив охопити сучасні теоретичні підходи та дослідження, зосереджені на етнонаціональній ідентичності та психологічному благополуччі. Особлива увага приділена впливу військових конфліктів та внутрішнього переміщення на психологічні стани осіб, з акцентом на складнощі, з якими вони зіштовхуються у процесі адаптації до нових соціальних умов. В роботі використано літературні джерела, які детально розглядають механізми підтримки та стратегії адаптації, що стають актуальними у контексті збереження або переосмислення етнонаціональної ідентичності під час кризових періодів.

Ретельний вибір літератури забезпечив глибоке розуміння поточного стану знань у вивченій області, що є критично важливим для формулювання релевантних дослідницьких запитань та гіпотез. На основі цього аналізу було сформульовано основні методологічні підходи та засоби збору даних, включно з онлайн опитуванням та структурованими інтерв'ю, які забезпечують збір вичерпної інформації щодо досліджуваних аспектів психологічного благополуччя. Визначено ключові параметри для аналізу впливу етнонаціональної ідентичності на благополуччя, що включають рівні стресу,

адаптації, соціальної підтримки та загального психологічного стану внутрішньо переміщених осіб.

На початковому етапі дослідження вдалося створити міцну теоретичну базу, що дозволяє переходити до наступних фаз збору та аналізу даних з повною впевненістю в адекватності вибраних методологічних інструментів. Визначення та уточнення дослідницьких інструментів з огляду на зібрані теоретичні знання дозволило підготувати основу для об'єктивного та систематичного збору первинних даних.

Етап відбору інструментів дослідження

На другому етапі дослідження, важливим завданням став відбір інструментів для емпіричного збору даних та організація процесу збору інформації через онлайн опитування. З огляду на складність та чутливість теми, було вибрано ряд валідованих методик, які вже демонстрували свою ефективність в дослідженнях психологічних та соціокультурних феноменів, особливо у контексті внутрішнього переміщення та стресу.

Для забезпечення високої якості та надійності зібраних даних, вибрані методики включали анкетування за демографічними показниками, які допомагають зібрати базову інформацію про вік, стать, освіту та зайнятість респондентів. Додатково, застосовано спеціалізовані методики, такі як «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності» та «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя (BBC-SWB)», які дозволяють детально виміряти ступінь етнонаціональної ідентифікації та рівень психологічного благополуччя. Це забезпечило можливість виявлення тонких нюансів впливу етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя осіб, що переживають внутрішнє переміщення.

Оскільки дослідження мало на меті аналізувати велику кількість респондентів, використання онлайн платформи Google Forms стало оптимальним вибором для проведення опитувань. Цей інструмент дозволив ефективно організувати процес збору даних, забезпечивши широкий

географічний охопит та зручність заповнення анкет респондентами в безпечних умовах. Такий підхід сприяв збільшенню об'єму та якості отриманих даних, що є критично важливим для подальшого кореляційного аналізу та порівняльного вивчення двох груп респондентів.

Завдяки цьому етапу, дослідження отримало відповідну емпіричну базу, яка забезпечила наявність відповідних даних для аналізу зв'язків між етнопонаціональною ідентичністю та різними психологічними показниками, такими як стресостійкість, резильєнтність, і загальне психологічне благополуччя.

Етап обробки отриманих даних

На наступному етапі дослідження здійснено кількісну обробку отриманих даних, яка включала підрахунок сирих балів з анкет та інших методик, що були використані для вимірювання етнопонаціональної ідентичності та психологічного благополуччя. Ключовим аспектом цього процесу була трансформація сирих балів у дані, готові для подальшого статистичного аналізу. Така обробка забезпечувала можливість провести детальний кореляційний аналіз між основними змінними дослідження.

Кількісна обробка даних була виконана за допомогою статистичного програмного забезпечення, що дозволило адекватно оцінити ступінь зв'язку між етнопонаціональною ідентичністю та показниками психологічного благополуччя, а також визначити вплив інших факторів, таких як стійкість до стресу, резильєнтність, та інші особистісні характеристики на загальне благополуччя внутрішньо переміщених осіб. Цей аналіз включав розрахунок середніх значень, стандартних відхилень, а також виконання регресійного аналізу та перевірку значущості отриманих зв'язків.

Така обробка була критично важливою для підготовки даних до наступного етапу – глибокого аналізу та інтерпретації результатів, який дозволив би виявити основні тенденції та закономірності, що визначають взаємовпливи між внутрішнім переміщенням, етнопонаціональною ідентичністю

та психологічним благополуччям. Цей процес був важливий для досягнення мети дослідження, що полягала в аналізі зв'язків особливостей психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб залежно від їх етнонаціональної ідентичності та для розробки рекомендацій щодо підтримки цієї категорії населення.

Етап аналізу та інтерпретації результатів емпіричного дослідження

Завершальним етапом емпіричної частини дослідження став аналіз та інтерпретація результатів, отриманих з використаних методик. Застосування статистичних методів, зокрема кореляційного аналізу, дозволило з глибиною розглянути зв'язки та впливи між ключовими змінними дослідження: етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям, а також додатковими психологічними показниками, такими як стресостійкість та резильєнтність.

Спочатку було виконано дескриптивний аналіз для визначення основних характеристик вибірки, включно з розподілом за віком, статтю, освітою та зайнятістю, що дало змогу краще зрозуміти демографічний контекст внутрішньо переміщених осіб. Подальший крок включав кореляційний аналіз, який допоміг виявити статистично значущі зв'язки між рівнем етнонаціональної ідентичності та показниками психологічного благополуччя. Аналіз також розкрив, як етнонаціональна ідентичність взаємодіє з іншими змінними, впливаючи на адаптаційні стратегії та соціально-психологічне функціонування осіб у нових умовах життя.

Додатково, було використано регресійний аналіз для глибшого розуміння впливу етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя, враховуючи модераційні ефекти інших психологічних показників. Це дало можливість інтерпретувати, наскільки етнонаціональна ідентичність може слугувати ресурсом або бар'єром для психологічної адаптації в умовах соціальних та особистісних викликів, які виникають у результаті внутрішнього переміщення.

Такий підхід забезпечив висновки, які стали основою для розробки стратегій психосоціальної підтримки та інтеграції, спрямованих на підвищення рівня психологічного благополуччя серед внутрішньо переміщених осіб, враховуючи критичну роль етнонаціональної ідентичності в цьому процесі. Таким чином, аналіз та інтерпретація результатів не лише підтвердили важливість теми дослідження, але й дали конкретні рекомендації для подальших дій у галузі соціальної роботи та психологічної підтримки.

2.2. Методи та інструменти дослідження: вибір та обґрунтування

Відповідно до поставленої мети та завдання дослідження було підібрано ряд інструментів дослідження, які формують операційну картку дослідження (див. табл. 2.1.)

Таблиця 2.1

Операційна картка дослідження

Назва інструменту	Сфера дослідження	Шкали методики
Анкетування	Соціо-демографічні показники	Вік Стать Зайнятість Освіта Сімейний статус Статус ВПО Повернення додому після переїзду
Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності	Показники етнонаціональної ідентичності	Духовність Традиції Культура ЗМІ Мова Етносамооцінка Національні почуття Трансформованість Загальний рівень етичної ідентичності
Модифікована шкала суб'єктивного	Показники благополуччя	Шкала психологічного благополуччя

благополуччя		Шкала фізичного здоров'я та благополуччя Шкала стосунків Шкала суб'єктивного благополуччя
Короткий п'ятифакторний особистісний опитувальник	Показники особистісних рис	Шкала екстраверсія Шкала дружелюбність Шкала добросовісність Емоційна стабільність Шкала відкритість новому досвіду
Шкали сприйнятого стресу	Показник стресу	Шкала сприйнятого стресу
Шкали резильєнтності Коннора-Девідсона	Показник резильєнтності	Шкала резильєнтності

Методика «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності»

В рамках дослідження особливостей психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб було вибрано методику «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності», яка виявилася особливо важливою для оцінювання глибини та багатоманітності етнонаціональних ідентифікацій серед учасників. Ця методика дозволяє охопити комплексні аспекти, такі як духовність, традиції, культура, вплив засобів масової інформації, мовне використання, етносамооцінку, національні почуття, рівень трансформованості та загальний рівень етнічної ідентичності.

Кожен з цих підкомпонентів відіграє ключову роль у формуванні ідентичності особи, впливаючи на її взаємодії з новим соціальним середовищем та адаптаційні стратегії у контексті внутрішнього переміщення. Духовність і традиції забезпечують важливий зв'язок із коріннями та передають відчуття приналежності та спільноти. Культурні аспекти, включаючи мову, підкреслюють унікальність етнонаціональних груп та сприяють збереженню культурної ідентичності. Засоби масової інформації формують уявлення про

національні та етнічні питання, впливаючи на сприйняття та взаємодії в мультикультурному суспільстві.

Духовність: Ця шкала оцінює рівень духовної залученості особи та її зв'язок з релігійними або духовними практиками, які є частиною її культурної традиції. Духовність часто впливає на відчуття спільноти та особистісну стійкість у часи кризи.

Традиції: Шкала вимірює, наскільки глибоко особа залучена в традиції своєї етнічної групи, включаючи участь у культурних звичаях, святах та ритуалах. Традиції відіграють важливу роль у передачі культурних норм та цінностей між поколіннями.

Культура: Ця шкала оцінює взаємодію особи з культурними аспектами своєї етнонаціональної групи, включаючи музику, мистецтво, літературу та інші форми культурної самовираженості. Культурна ідентичність може впливати на самоприйняття та соціальну інтеграцію.

ЗМІ: Шкала аналізує вплив засобів масової інформації на сприйняття етнонаціональної ідентичності та ставлення до інших культурних груп. ЗМІ можуть формувати або модифікувати уявлення про етнічність та національність через повідомлення та образи, що транслюються.

Мова: Шкала вимірює використання етнонаціональної мови у повсякденному житті та її значення для ідентичності особи. Мова є фундаментальним елементом культурної приналежності та може відігравати ключову роль у соціальній адаптації.

Етносамооцінки: Ця шкала оцінює, як особа сприймає та оцінює свою приналежність до етнонаціональної групи. Включає самооцінку та гордість за свою етнічність, що може впливати на загальне психологічне благополуччя.

Національні почуття: Шкала вимірює емоційне відчуття приналежності до нації, включаючи патріотизм і національну гордість. Такі почуття можуть зміцнювати соціальний зв'язок та відчуття стабільності.

Трансформованість: Оцінює, наскільки особа зазнала змін у своїй етнонаціональній ідентичності у відповідь на суспільні зміни або особистісний розвиток. Це включає адаптацію та переосмислення власної ідентичності в нових умовах.

Загальний рівень етнічної ідентичності: Ця шкала узагальнює всі вищезазначені аспекти, надаючи комплексну оцінку рівня етнонаціональної ідентичності. Вона дозволяє оцінити, як всі аспекти ідентичності спільно впливають на психологічне становище та поведінку особи.

Вибір цієї методики був обґрунтований потребою глибокого занурення в особливості етнонаціональної ідентичності та її вплив на психологічне благополуччя, з огляду на актуальність цих питань у контексті сучасної України. Методика дозволяє диференційовано оцінити, як окремі аспекти ідентичності сприяють або, навпаки, ускладнюють процес адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове суспільство. Такий підхід не тільки виявляє складні взаємозв'язки між різними аспектами ідентичності, але й відкриває шляхи для розробки цілеспрямованих програм психосоціальної підтримки, які б враховували етнічні та культурні особливості цільової аудиторії.

«Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя» (BBC-SWB)

Вибір методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя (BBC-SWB)» для даного дослідження був обґрунтований кількома ключовими факторами, які забезпечують її релевантність і ефективність у контексті вивчення психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб.

Перш за все, ця шкала охоплює кілька вимірів благополуччя, включаючи психологічне, фізичне здоров'я, стосунки та загальне суб'єктивне благополуччя, що дозволяє отримати комплексне уявлення про стан особи. Такий підхід є критично важливим, оскільки внутрішнє переміщення часто впливає на всі аспекти життя особи, вимагаючи оцінки її благополуччя у широкому контексті.

Друге, шкала забезпечує високу валідність і надійність, що підтверджено численними дослідженнями, які використовували її для вимірювання благополуччя у різних населених пунктах та культурних контекстах. Це робить її відповідною для застосування у дослідженнях з внутрішньо переміщеними особами, оскільки їхній досвід може відрізнятися від загального досвіду населення.

Третє, шкала включає питання та заяви, які спеціально розроблені для виявлення нюансів благополуччя, які можуть не бути очевидними або вираженими у загальних оцінках. Наприклад, вимірювання впливу стосунків та соціальної підтримки на загальне благополуччя може виявити складні механізми адаптації, які інші методи можуть упустити.

Четверте, вибір цієї методики дозволяє дослідити зв'язки між різними аспектами благополуччя та іншими змінними, такими як етнопонаціональна ідентичність, що є одним із ключових завдань дослідження. Розуміння цих зв'язків може допомогти в розробці цілеспрямованих програм соціальної допомоги та психологічної підтримки для внутрішньо переміщених осіб.

Шкала психологічного благополуччя оцінює загальний емоційний стан особи, включаючи відчуття задоволеності життям, наявність позитивних та негативних емоцій, рівень стресу та анксйозності. Ця шкала допомагає зрозуміти, як внутрішньо переміщені особи сприймають своє психологічне благополуччя в контексті переживань, пов'язаних з переміщенням та адаптацією до нового середовища.

Шкала фізичного здоров'я та благополуччя вимірює загальний стан фізичного здоров'я, наявність хронічних захворювань, загальну енергію та витривалість. Оцінка фізичного благополуччя є критичною, оскільки фізичне здоров'я безпосередньо впливає на здатність особи адаптуватися та функціонувати в нових умовах.

Шкала стосунків оцінює якість та глибину міжособистісних відносин, включаючи сімейні, дружні та професійні зв'язки. Важливість цієї шкали

полягає у визначенні ролі соціальної підтримки у загальному благополуччі особи, особливо коли вона зазнає стресу через переміщення та соціальну ізоляцію.

Шкала суб'єктивного благополуччя включає самооцінку загального благополуччя, даючи особам можливість висловити їхнє загальне сприйняття щастя та задоволеності життям. Ця шкала допомагає синтезувати перцептивні аспекти благополуччя з конкретними міркуваннями про їхнє життя в умовах переміщення.

Використання цієї комплексної шкали в дослідженні дозволяє глибоко проаналізувати, як різні аспекти життя впливають на загальне відчуття благополуччя внутрішньо переміщених осіб та забезпечити цілісний підхід до оцінки їхнього стану. Це, у свою чергу, може сприяти розробці ефективніших стратегій підтримки та інтеграції для цієї категорії населення.

«Особистісний опитувальник» (TIPI-UKR)

Вибір методики «Особистісний опитувальник» (TIPI-UKR) для даного дослідження був зумовлений кількома важливими критеріями, які забезпечують її придатність для аналізу впливу особистісних характеристик на адаптаційні процеси внутрішньо переміщених осіб.

Цей інструмент є широко визнаним та перевіраним у наукових дослідженнях, що дозволяє добре виміряти п'ять великих особистісних рис: екстраверсію, дружелюбність, добросовісність, емоційну стабільність, та відкритість до нового досвіду. Ці риси мають вирішальне значення у визначенні, як особи реагують на зміни у своєму житті, зокрема, коли стикаються з труднощами, пов'язаними з внутрішнім переміщенням.

TIPI-UKR дозволяє проводити оцінку особистості швидко і ефективно, що є ключовим аспектом при роботі з великими групами респондентів або в умовах обмеженого часу, що часто зустрічається у дослідженнях з внутрішньо переміщеними особами. Коротка форма опитувальника забезпечує високу

відповідність учасників і мінімізує втому від довгих анкет, тим самим підвищуючи якість отриманих даних.

Зазначена методика забезпечує важливі інсайти щодо зв'язку між особистісними рисами і здатністю особи до адаптації у новому соціальному та культурному середовищі. Зокрема, здатність до емоційної стабільності може істотно вплинути на спосіб, яким особи впораються зі стресом, викликаним переміщенням.

Включення цієї методики дозволяє провести порівняльний аналіз взаємозв'язків між особистісними рисами та іншими аспектами психологічного благополуччя, які також оцінюються у дослідженні. Це може допомогти ідентифікувати, які риси сприяють або перешкоджають ефективній адаптації та загальному благополуччю.

Екстраверсія на шкалі TIPI-UKR вимірює рівень суспільної активності та енергійності особи, її потребу в соціальній взаємодії та здатність досягати позитивних емоцій від зовнішніх подій. Ця особистісна риса є ключовою для розуміння, як особи стикаються з викликами внутрішнього переміщення та адаптуються до нових соціальних умов.

Дружелюбність вказує на ступінь співпраці та співчуття особи до інших, відображаючи її здатність підтримувати добрі та стабільні міжособистісні відносини. Ця риса допомагає зрозуміти, як особи взаємодіють із спільнотою, особливо у новому середовищі, де соціальна підтримка може бути обмеженою.

Добросовісність вимірює рівень організованості, відповідальності та надійності. Ця риса зумовлює, наскільки ефективно особа може планувати та виконувати необхідні завдання, що є важливим у контексті адаптації до нових умов життя.

Емоційна стабільність оцінює, наскільки особа здатна витримувати стрес та зберігати спокій в кризових ситуаціях. Низький рівень цієї риси може призводити до вищої вразливості до психологічних проблем у відповідь на стрес, особливо у контексті переміщення.

Відкритість до нового досвіду вимірює ступінь цікавості та інноваційності особи, її готовність приймати нові ідеї та зміни. Ця риса є критичною для адаптації в нових середовищах, оскільки сприяє легшому прийняттю нових умов життя та культурної інтеграції.

Вибір «Особистісного опитувальника» (TIPI-UKR) для цього дослідження обумовлений його здатністю надати важливі дані про особистісні риси, які можуть впливати на адаптаційні процеси внутрішньо переміщених осіб. Ці дані допомагають зрозуміти, як різні особистісні характеристики сприяють або перешкоджають ефективній адаптації та психологічному благополуччю, що є ключовим для розробки цілеспрямованих інтервенцій та підтримки для цієї вразливої групи населення.

Методика «Шкали сприйнятого стресу» (PSS-10)

У контексті дослідження психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб, особливу увагу було приділено аналізу рівня стресу, який ці особи переживають у своєму повсякденному житті. Для цієї мети була використана методика «Шкали сприйнятого стресу» (PSS-10), що є однією з найбільш розповсюджених і надійних інструментів для вимірювання ступеня, до якого ситуації у житті особи оцінюються як стресові.

Методика PSS-10 дозволяє оцінити, наскільки обставини в житті особи сприймаються як неконтрольовані, непередбачувані або перевантажуючі, що є критично важливим для внутрішньо переміщених осіб, часто стикаючихся з радикальними змінами у своєму середовищі. Ці зміни можуть включати втрату дому, зміну місця проживання, проблеми із здоров'ям, доступом до послуг, соціальною ізоляцією, а також багато інших факторів, які значно підвищують рівень стресу.

Використання PSS-10 у дослідженні дає можливість не тільки виміряти рівень сприйнятого стресу, але й виявити, як він корелює з іншими важливими аспектами життя особи, такими як їх психологічне благополуччя, особистісні характеристики, і ступінь їхньої адаптації до нового соціального середовища.

Це дозволяє дослідникам зрозуміти, як стрес впливає на здатність особи до відновлення та адаптації, і які інтервенції можуть бути найефективнішими для зниження негативного впливу стресу.

Включення шкали PSS-10 у дослідження виявляється обґрунтованим, оскільки забезпечує важливі дані для оцінки та розуміння умов життя внутрішньо переміщених осіб, сприяє глибшому аналізу причин та наслідків стресу в їх житті, і відіграє ключову роль у розробці цілеспрямованих підходів до їхньої підтримки та інтеграції.

Методика «Шкали резильєнтності» (CD-RISC-10)

У контексті дослідження внутрішньо переміщених осіб, важливим аспектом є вимірювання їхньої резильєнтності, тобто здатності особи ефективно справлятися зі стресом та відновлюватися після травматичних подій. Для цієї мети було вибрано методику «Шкали резильєнтності» (CD-RISC-10), яка спеціально розроблена для оцінки стійкості осіб у різноманітних життєвих умовах.

Методика CD-RISC-10 є короткою версією оригінальної шкали резильєнтності Connor-Davidson, що дозволяє ефективно визначити рівень резильєнтності без потреби в тривалому часі для заповнення анкет. Цей інструмент включає питання, які оцінюють здатність особи до адаптації в умовах змін, витривалість перед обличчям труднощів, позитивне сприйняття власних можливостей, а також спроможність підтримувати емоційний баланс під тиском.

Обрання саме цієї методики обґрунтоване її високою валідністю та надійністю, що підтверджено численними дослідженнями у різних культурних та демографічних групах. Використання CD-RISC-10 дозволяє не тільки оцінити, як внутрішньо переміщені особи адаптуються до нових умов, але й з'ясувати, які фактори сприяють або, навпаки, перешкоджають їхній резильєнтності.

Додатково, використання шкали резильєнтності в рамках цього дослідження допомагає зрозуміти зв'язок між резильєнтністю та іншими змінними, такими як етнонаціональна ідентичність та загальне психологічне благополуччя, що є критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки та інтервенцій. Таким чином, CD-RISC-10 вносить значний внесок у глибше розуміння механізмів адаптації та відновлення внутрішньо переміщених осіб, що стикаються з численними викликами в процесі інтеграції у нові соціальні середовища.

2.3. Характеристика вибірки дослідження

Цей підрозділ зосереджений на детальному огляді демографічних та соціальних характеристик вибірки дослідження. Вивчення вікових, гендерних, освітніх та зайнятісних особливостей учасників допомагає визначити різноманітність умов, в яких відбувається їх адаптація та соціальна інтеграція (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Статева характеристика вибірки

Змінна	Чоловіки	Жінки
Вибірка	23,2%	76,8%

В аналізі характеристики вибірки дослідження, зосередженого на психологічному благополуччі внутрішньо переміщених осіб, було встановлено значний гендерний дисбаланс. Жінки складають 76,8% учасників вибірки, тоді як чоловіки представлені лише 23,2%. Таке співвідношення може впливати на результати дослідження, адже гендерні особливості часто корелюють з різними аспектами психологічного благополуччя. Жінки та чоловіки можуть по-різному реагувати на стресові фактори та використовувати різні стратегії адаптації, що, в свою чергу, відображається на їхній психологічній стійкості і благополуччі.

Також, значна перевага жіночих респондентів у вибірці може бути пов'язана з вищою схильністю жінок до участі в психологічних дослідженнях, що є важливим фактором при інтерпретації результатів. Це також може вказувати на потенційну зміщеність у даних, оскільки залучення більшої кількості жінок може не повністю відображати умови і переживання чоловіків, що зазнали внутрішнього переміщення.

Таблиця 2.3

Статева характеристика вибірки

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Вік	27	31	9,8	20-54

В рамках характеристики вибірки дослідження було досліджено вікові параметри учасників, що є важливим для аналізу зв'язків між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям. Медіанний вік учасників становить 27 років, що вказує на переважно молодий вік учасників дослідження. Середній вік трохи вищий та досягає 31 року, що може свідчити про наявність як молодших, так і старших респондентів у дослідженні. Стандартне відхилення, рівне 9,8, підкреслює відносно великий діапазон вікових різниць серед учасників. Розмах віку від 20 до 54 років забезпечує широке охоплення різних вікових груп, що дозволяє аналізувати психологічні особливості у широкому контексті внутрішнього переміщення.

Ці дані є важливими, адже вік може впливати на сприйняття етнонаціональної ідентичності та на стратегії адаптації до нових умов життя після переміщення. Молодші учасники можуть бути більш гнучкими і відкритими до змін, тоді як старші особи можуть переживати більші труднощі з адаптацією або ж зберігати сильніші зв'язки зі своєю етнонаціональною ідентичністю. Врахування цих аспектів у подальшому дослідженні може забезпечити глибше розуміння впливу віку на психологічне благополуччя внутрішньо переміщених осіб.

Оскільки дослідження охоплює широкий віковий діапазон, воно дозволяє виявити потенційні відмінності у психологічному благополуччі, які можуть бути зумовлені віковими особливостями у сприйнятті та адаптації до умов переміщення. Така інформація є важливою для розробки цілеспрямованих підходів у психологічній допомозі та соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб різного віку.

Таблиця 2.4

Зайнятість досліджуваних

Змінна	Безробітні	Навчаються	Навчаються та працюють	Працюють
Вибірка	14,3%	10,7%	23,2%	51,8%

В аналізі зайнятості досліджуваних осіб було виявлено, що більшість учасників, а саме 51,8%, зайняті повний робочий день. Це свідчить про значну частину вибірки, яка зуміла знайти стабільне джерело доходу, що є важливим фактором психологічного благополуччя, особливо в контексті внутрішнього переміщення. Одночасно 23,2% учасників дослідження вказали, що вони поєднують навчання з роботою, що може вказувати на їхні спроби підвищити кваліфікацію або здобути нові навички для кращої адаптації до нових життєвих умов.

Менша частина учасників, 14,3%, вказали на безробіття, що може суттєво впливати на їхнє психологічне благополуччя, збільшуючи стрес та анксіозність через фінансову невизначеність та відсутність зайнятості. Також 10,7% респондентів знаходяться у процесі навчання, що може свідчити про молодший віковий склад цієї групи або про рішення продовжити освіту в період переміщення.

Взаємозв'язок між зайнятістю і психологічним благополуччям є ключовим аспектом дослідження, адже зайнятість може не тільки забезпечувати фінансову стабільність, але й сприяти соціальній інтеграції,

формуванню почуття цінності та самодостатності. Було встановлено, що підтримка зайнятості серед внутрішньо переміщених осіб має бути важливою складовою програм психосоціальної підтримки, що сприяє їх загальному благополуччю та адаптації в новому середовищі. Тому подальше дослідження та розуміння цього аспекту є важливими для розробки ефективних стратегій допомоги внутрішньо переміщеним особам, забезпечуючи їм не тільки матеріальну, але й психологічну підтримку.

Таблиця 2.5

Рівень освіти досліджуваних

Змінна	Середня	Неповне вища	Вища	Науковий ступінь
Вибірка	3,6%	14,3%	76,8%	5,4%

Було досліджено рівень освіти учасників дослідження, що важливо для оцінки їхніх соціальних та психологічних аспектів адаптації після внутрішнього переміщення. Встановлено, що переважна більшість учасників, 76,8%, має вищу освіту, що свідчить про високий освітній рівень серед внутрішньо переміщених осіб у вибірці. Такий високий відсоток може сприяти кращій адаптації та інтеграції в новому соціальному та професійному середовищі, адже освіта часто корелює з кращими професійними можливостями та соціальним статусом.

Дослідження також виявило, що 14,3% учасників мають неповну вищу освіту, що може вказувати на потребу в подальшому освітньому розвитку або на переривання навчання, можливо, через впливи внутрішнього переміщення. Невелика частина учасників, 5,4%, має науковий ступінь, що підкреслює наявність висококваліфікованих фахівців серед переміщених осіб, здатних вносити значний вклад у наукові та професійні спільноти.

Найменш представлена категорія, 3,6% учасників, має середню освіту. Це може зумовлювати додаткові виклики у забезпеченні стабільності та розвитку в

умовах нового соціального середовища, оскільки нижчий рівень освіти часто корелює з меншими можливостями на ринку праці.

З огляду на ці дані, було зроблено висновок про значення освіти як фактора, що може впливати на процес психологічної адаптації та соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Освітній рівень впливає не тільки на професійні можливості, але й на загальну спроможність осіб адаптуватися та відновити своє життя після травматичних подій, таких як вимушене переміщення. Тому розуміння освітнього профілю може допомогти в розробці цілеспрямованих програм підтримки, які враховують освітні потреби та можливості внутрішньо переміщених осіб.

Таблиця 2.6

Сімейний статус досліджуваних

Змінна	Самотні	Є партнер	У шлюбі	У розлученні
Вибірка	21,4%	32,1%	37,5%	8,9%

У процесі аналізу сімейного статусу досліджуваних осіб було виявлено, що найбільша частина учасників, а саме 37,5%, перебуває у шлюбі. Цей фактор може мати значний вплив на психологічне благополуччя, оскільки наявність стабільних сімейних відносин часто асоціюється з кращим емоційним та соціальним підтримуванням. Додатково, 32,1% учасників дослідження вказали, що вони мають партнера, що також може сприяти позитивному психологічному стану завдяки емоційній підтримці та спільноті.

Проте 21,4% учасників дослідження є самотніми, що може збільшувати вразливість до психологічних проблем у зв'язку з недостатністю соціальної підтримки, особливо в умовах внутрішнього переміщення та адаптації до нових життєвих обставин. Важливо зазначити, що 8,9% учасників перебувають у розлученні, що також може бути пов'язане з додатковими стресами та психологічними викликами.

Було встановлено, що сімейний статус має значний вплив на психологічне благополуччя осіб, які переживають внутрішнє переміщення. Підтримка з боку сім'ї або партнера може сприяти кращій адаптації та зменшенню негативного впливу стресових факторів. Водночас, самотність або перебування у процесі розлучення вимагають зосередження уваги на розробці спеціалізованих програм психологічної допомоги, щоб забезпечити належну підтримку цій частині внутрішньо переміщених осіб. Розуміння цих взаємозв'язків є ключовим для розробки ефективних стратегій підтримки, спрямованих на поліпшення психологічного благополуччя та соціальної інтеграції.

Таблиця 2.7

Наявність статусу ВПО/біженця серед досліджуваних

Змінна	Є статус	Не отримували такий статус
Вибірка	41,1%	58,9%

У процесі аналізу наявності статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) чи біженця серед учасників дослідження було встановлено, що 41,1% респондентів мають такий статус. Це вказує на значну кількість осіб, які офіційно визнані як внутрішньо переміщені або біженці, що може сприяти їх доступу до певних соціальних послуг, юридичної допомоги та програм підтримки, спеціально призначених для таких категорій населення.

Проте, більшість учасників, 58,9%, не мають офіційно присвоєного статусу ВПО або біженця, що може ускладнювати їх ситуацію щодо доступу до державної підтримки і соціальних послуг. Неотримання статусу може бути пов'язано з різними бюрократичними перепонами, незнанням процесу отримання такого статусу або небажанням реєструватися через страх перед стигматизацією чи інші особисті причини.

Наявність або відсутність статусу ВПО/біженця має істотний вплив на психологічне благополуччя осіб, адже визнання на державному рівні може

надавати відчуття захисту та підтримки. Водночас, респонденти без статусу можуть відчувати більшу невизначеність та вразливість у своєму становищі. Тому важливо розглядати ці фактори при плануванні психосоціальних інтервенцій та допомоги, щоб забезпечити адекватну підтримку всім категоріям внутрішньо переміщених осіб, незалежно від їх офіційного статусу.

За результатами аналізу можна зробити висновок про необхідність розширення програм допомоги та спрощення процесів отримання статусу для тих, хто ще не зміг його отримати. Це допоможе зменшити рівень психологічної напруги та підвищити загальне благополуччя внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їх соціальній адаптації та інтеграції в суспільство.

Таблиця 2.8

Чи повертались додому досліджувані після вимушеного переміщення

Змінна	Не переміщались	Повертались на певний проміжок час	Повернулись назавжди
висновки	42,9%	21,4%	35,7%

У рамках дослідження було з'ясовано статус повернення домів учасників після вимушеного переміщення. Виявлено, що 42,9% учасників не повертались до своїх домів після переміщення, що свідчить про тривалі виклики чи перешкоди, які заважають їхньому поверненню, або про відсутність бажання повертатися через створення нового життя в іншому місці. Така ситуація може відігравати значну роль у психологічному благополуччі, адже стабільність та прив'язаність до місця проживання часто є важливими для загального благополуччя.

Тим часом, 21,4% учасників повернулись додому на певний проміжок часу, що може бути обумовлено необхідністю вирішення практичних питань або бажанням перевірити умови для можливого повного повернення. Це повернення на короткий термін може вплинути на психологічний стан особи, викликаючи змішані емоції, від ностальгії до розчарування.

Значна частина учасників, 35,7%, повернулась назавжди. Цей вибір може бути пов'язаний із відновленням умов для безпечного та комфортного життя в рідному місці, що сприяє відновленню звичного ритму життя та може значно покращувати психологічне благополуччя через відновлення соціальних зв'язків та відчуття приналежності до знайомого середовища.

Встановлено, що динаміка повернення додому після вимушеного переміщення має різний вплив на індивідуальне психологічне благополуччя. Дослідження цих патернів дає можливість зрозуміти, як внутрішньо переміщені особи адаптуються до нових умов або реінтегруються в колишнє середовище, і як ці процеси впливають на їхнє загальне благополуччя. Це розуміння є ключовим для розробки ефективних стратегій підтримки, які враховують різні аспекти їхніх досвіду.

Висновки до розділу 2

У рамках дослідження психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб було обрано комплекс методів, спрямованих на вивчення особистісних характеристик та життєвого досвіду учасників. Для аналізу етнонаціональної ідентичності використано методику «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності», яка дозволила оцінити глибину ідентичності, охоплюючи духовність, традиції, вплив ЗМІ, мовне використання та культурну взаємодію учасників. Ці дані забезпечили зрозуміння впливу ідентичності на адаптацію учасників до нових соціальних умов.

З метою оцінки емоційного стану, фізичного здоров'я та якості міжособистісних відносин була застосована «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя». Цей інструмент зібрав важливі дані, які виявили різні стратегії адаптації учасників до змінених життєвих обставин. Для аналізу особистісних рис, таких як екстраверсія, добросовісність та емоційна стабільність, було використано «Особистісний опитувальник» (TIPI-UKR). Це

дало змогу виявити, як ці риси впливають на здатність учасників справлятися з викликами внутрішнього переміщення.

Застосування «Шкали сприйнятого стресу» (PSS-10) та «Шкали резильєнтності» (CD-RISC-10) дозволило з'ясувати рівень стресу, який переживають учасники, та їхню здатність витримувати психологічні навантаження. Результати цих методик показали, як стрес впливає на повсякденне життя учасників та їхню загальну здатність до відновлення після травматичних подій.

Вивчення за допомогою цього комплексу методів забезпечило глибоке та комплексне розуміння досвіду внутрішньо переміщених осіб, створюючи основу для розробки цілеспрямованих програм допомоги, які враховують не тільки фізичні та емоційні потреби, але й особистісні особливості учасників. Це дозволяє забезпечити їх адекватну психологічну підтримку та сприяти ефективній адаптації та інтеграції у нове середовище.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1. Аналіз рівня етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб

Розгляд психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб через призму етнонаціональної ідентичності відкриває нові аспекти розуміння їхніх адаптаційних процесів у новому соціальному середовищі. Етнонаціональна ідентичність, яка включає духовність, традиції, мову, культурну та медійну взаємодію, грає ключову роль у формуванні відчуття приналежності та особистісної цілісності. У цьому розділі досліджується, яким чином ці складові впливають на самопочуття осіб, що зазнали переміщення, з метою виявлення потенційних механізмів їх психологічної підтримки та соціальної адаптації (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати методики «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності»

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Духовність	9,5	8,7	2,3	1-11
Традиції	6	5	1,8	1-7
Культура	11	9,9	2,2	3-12
ЗМІ	10	10,1	2,3	3-13
Мова	8	7	1,7	2-10
Етносамооцінка	9	8,6	1,6	4-10
Національні почуття	9	8,3	2	2-10
Трансформованість	10	9	3,3	0-13

Загальний рівень етичної ідентичності	71	66,9	13,6	27-86
---------------------------------------	----	------	------	-------

Було досліджено рівень етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб з використанням методики «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності». Отримані результати показали, що середні значення для різних аспектів етнонаціональної ідентичності варіюються, що вказує на диференційований підхід осіб до складових своєї національної самосвідомості.

Зокрема, виявлено, що духовність має високі медіану та середнє значення (9,5 та 8,7 відповідно) із порівняно високим стандартним відхиленням (2,3), що свідчить про значну різноманітність в оцінках цієї змінної серед респондентів. Натомість, традиції, які мають медіану 6 та середнє 5 із меншим стандартним відхиленням (1,8), можуть свідчити про менш значущий вплив традиційних складових у самоідентифікації переміщених осіб.

Культура та засоби масової інформації також виявились значущими аспектами етнонаціональної ідентичності, з середніми значеннями 9,9 та 10,1 відповідно. Це вказує на високий рівень цінності, яку особи надають культурним звичаям та медійному представленню. Водночас, стандартне відхилення для цих категорій залишається порівняно високим, що може вказувати на варіабельність у сприйнятті цих складових в залежності від особистісних чинників та умов переміщення.

Мова та етносамооцінка мають помірні середні показники (7 та 8,6 відповідно) і порівняно низьке стандартне відхилення (1,7 та 1,6), що може свідчити про більш стабільну роль цих змінних у формуванні етнонаціональної ідентичності. Національні почуття та трансформованість показали значення середнього вище 8, але із стандартним відхиленням 2 та 3,3 відповідно, що робить їх одними з найбільш варіабельних змінних у дослідженні

Загальний рівень етнонаціональної ідентичності був визначений на рівні 66,9 з середнім відхиленням 13,6, що вказує на широкий діапазон етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб. Це підкреслює важливість урахування індивідуальних особливостей та контексту переміщення при аналізі психологічного благополуччя та розробці відповідних підтримувальних програм.

Таблиця 3.2

Результати методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя»

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Шкала психологічного благополуччя	38,5	39,4	9,8	18-57
Шкала фізичного здоров'я та благополуччя	49	48,3	12,2	16-71
Шкала стосунків	18,5	17,7	4,2	9-25
Шкала суб'єктивного благополуччя	106,5	105,4	24	47-149

В рамках емпіричного дослідження було вивчено рівень суб'єктивного благополуччя серед внутрішньо переміщених осіб за допомогою «Модифікованої шкали суб'єктивного благополуччя». Результати цієї методики надають глибокий аналіз різних аспектів благополуччя, включаючи психологічне, фізичне здоров'я, стосунки та загальне суб'єктивне благополуччя.

Зокрема, шкала психологічного благополуччя показала середнє значення 39,4 з медіаною 38,5 та стандартним відхиленням 9,8. Ці дані вказують на відносно високу варіабельність показників психологічного стану серед респондентів, що може бути обумовлено індивідуальними відмінностями у впорядкуванні психічного здоров'я після пережитих стресових подій.

Щодо фізичного здоров'я та благополуччя, середнє значення склало 48,3, із медіаною 49 та стандартним відхиленням 12,2, що підтверджує значний розмах від 16 до 71. Це свідчить, що стан фізичного здоров'я серед внутрішньо переміщених осіб може значно варіюватися, що потребує особливої уваги в контексті медичного та соціального забезпечення цієї категорії громадян.

Рівень благополуччя в особистих стосунках було оцінено з середнім значенням 17,7 та медіаною 18,5. Стандартне відхилення в цьому аспекті склало 4,2, вказуючи на відносно стабільні відносини серед вивченої групи, але із зазначенням на можливі складнощі в адаптації соціальних зв'язків після переміщення.

Загальний рівень суб'єктивного благополуччя, що об'єднує всі вищезгадані аспекти, було визначено як 105,4 за середнім значенням із медіаною 106,5 та стандартним відхиленням 24. Ці показники підкреслюють широкий діапазон у сприйнятті загального благополуччя серед респондентів, що відображає як позитивні, так і негативні аспекти їхнього поточного становища.

Отримані дані надають важливу інформацію для розробки стратегій підтримки, які мають бути адаптовані до особливостей психологічного та фізичного стану внутрішньо переміщених осіб, з метою покращення їхнього благополуччя та сприяння їхній інтеграції.

Таблиця 3.3

Результати методики «Особистісний опитувальник»

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Шкала екстраверсія	9	9,4	2	5-14
Шкала дружелюбність	8	8,5	1,8	5-14
Шкала добросовісність	8	7,8	1,4	5-12
Емоційна стабільність	9	9,1	1,8	4-14
Шкала відкритість новому	9	9	1,6	6-14

досвіду				
---------	--	--	--	--

В ході емпіричного дослідження особливостей психологічного благополуччя серед внутрішньо переміщених осіб було застосовано «Особистісний опитувальник», спрямований на вивчення таких змінних, як екстраверсія, дружелюбність, добросовісність, емоційна стабільність та відкритість до нового досвіду. Аналіз даних показав, що середні значення та медіани по кожному з показників особистості мали відносно високі показники, що свідчить про позитивні особистісні риси серед учасників дослідження.

Шкала екстраверсії показала середнє значення 9,4 з медіаною 9 та стандартним відхиленням 2. Ці дані свідчать про значний рівень екстраверсії серед вивченої групи, що може вказувати на їхню активність у соціальних взаємодіях та легкість у налагодженні контактів, що є важливим фактором у процесі адаптації до нових умов життя.

Дружелюбність мала середнє значення 8,5 з медіаною 8 та стандартним відхиленням 1,8. Це підтверджує, що переміщені особи зберігають позитивний настрій у стосунках з іншими, що може сприяти їхній соціальній підтримці та психологічному благополуччю в новому середовищі.

Добросовісність показала найнижчі середнє значення та медіану в середині зазначених шкал 7,8 та 8 відповідно, зі стандартним відхиленням 1,4. Це вказує на високий рівень відповідальності та надійності серед вивченої групи, але також може відображати деякий рівень стресу, пов'язаний з потребою дотримуватися високих стандартів поведінки у важких умовах.

Емоційна стабільність серед учасників була досить високою з середнім значенням 9,1 та медіаною 9, стандартне відхилення склало 1,8. Високі показники емоційної стабільності можуть свідчити про ефективність механізмів справляння з емоційними викликами, які виникають внаслідок внутрішнього переміщення.

Нарешті, відкритість до нового досвіду, з середнім значенням 9 та медіаною 9 при стандартному відхиленні 1,6, вказує на готовність учасників дослідження приймати нові обставини та адаптуватися до змін, що є критичним у контексті їхнього переміщення і подальшої інтеграції в нове суспільство.

Отже, аналіз особистісних характеристик показав, що внутрішньо переміщені особи демонструють високі рівні добросовісності, емоційної стабільності, екстраверсії, дружелюбності та відкритості до нового досвіду, що може сприяти їх психологічному благополуччю та адаптації в новому середовищі.

Таблиця 3.4

Результати методики «Шкали сприйнятого стресу»

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Шкали сприйнятого стресу	74	73,6	7	59-95

Було встановлено рівень сприйнятого стресу серед внутрішньо переміщених осіб за допомогою «Шкал сприйнятого стресу». Дані вказують на високий середній рівень сприйнятого стресу, що склав 73,6, з медіаною 74 та стандартним відхиленням 7. Розмах значень від 59 до 95 підкреслює значну варіативність у рівнях стресу серед респондентів, що може відображати різні особистісні стратегії та умови, в яких вони перебувають.

Ці результати свідчать про значний вплив внутрішнього переміщення на рівень стресу учасників. Високі показники стресу можуть бути пов'язані з низкою факторів, таких як невизначеність майбутнього, втрата дому, важкість адаптації до нових умов життя, зміна соціальних мереж, а також можливі травматичні події, які спричинили переміщення.

Особливу увагу слід звернути на широкий розмах значень, який вказує на те, що деякі індивіди можуть краще адаптуватися до стресових умов, в той час як інші можуть відчувати більш високий рівень стресу. Це може бути обумовлено різницею в доступі до ресурсів, підтримці з боку спільноти та

особистісних характеристиках, таких як резильєнтність і стратегії справляння зі стресом.

Отже, результати підкреслюють необхідність розробки та імплементації цілеспрямованих програм психологічної підтримки для внутрішньо переміщених осіб, особливо тих, хто виявляє вищі рівні сприйнятого стресу. Практичні заходи могли б включати надання психологічних консультацій, групової терапії та розвиток спільнот, що сприяють соціальній підтримці та адаптації.

Таблиця 3.5

Результати методики «Шкали резильєнтності»

Змінна	Медіана	Середнє	Відхилення	Розмах
Шкали резильєнтності	34	34,9	3,7	27-40

У рамках емпіричного дослідження було застосовано «Шкали резильєнтності» для вимірювання рівня стійкості серед внутрішньо переміщених осіб. Дослідження показало, що середній показник резильєнтності становить 34,9, із медіаною 34 та стандартним відхиленням 3,7. Розмах значень шкали резильєнтності варіюється від 27 до 40, що свідчить про порівняно високий рівень однорідності в здатності осіб справлятися зі стресом та труднощами.

За результатами можна сказати, що більшість внутрішньо переміщених осіб має середній рівень резильєнтності, що є показником їхньої здатності адаптуватися до нових життєвих обставин і подолання труднощів. Незважаючи на виклики, пов'язані з переміщенням та необхідністю інтеграції у нове середовище, ці особи зберігають здатність до відновлення після стресових подій.

Водночас обмежений діапазон значень резильєнтності може вказувати на наявність чинників, які обмежують розвиток вищих рівнів резильєнтності у деяких осіб, таких як можливо недостатнє доступ до підтримки або ресурсів,

що допомагають впоратися зі стресом. Такі дані наголошують на необхідності розробки та впровадження цільових програм, спрямованих на підтримку та зміцнення резильєнтності серед цієї категорії населення.

3.2. Оцінка психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб

З огляду на значний вплив внутрішнього переміщення на життя осіб, акцент робиться на оцінці, як статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) впливає на різні аспекти їхнього психологічного стану. Значущість культурних та ідентичнісних аспектів розглядається через детальний аналіз взаємозв'язку між етнонаціональною ідентичністю та суб'єктивним сприйняттям благополуччя. Основною метою є розкриття механізмів, через які ідентичність впливає на адаптаційні процеси та психологічну стійкість в умовах переміщення (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Особливості прояву показників методики «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності» залежно від наявності статусу ВПО

Змінна	Значущість	Сила ефекту	Є статус ВПО	Немає статусу ВПО
Духовність	0,518	0,101	8,7	8,7
Традиції	0,393	0,133	5,3	4,8
Культура	0,001	0,632	7,5	10,2
ЗМІ	0,024	0,367	8,7	10,3
Мова	0,688	0,063	7	7
Етносамооцінка	0,458	0,113	8,7	8,5
Національні почуття	0,902	0,019	8,1	8,4
Трансформованість	0,007	0,395	7,7	9,1

Загальний рівень етичної ідентичності	0,733	0,055	66,1	67,4
---------------------------------------	--------------	-------	------	------

Було досліджено прояви показників етнонаціональної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб залежно від наявності статусу ВПО, застосовуючи методику «Психологічний вимір виявів етнонаціональної ідентичності». Аналіз показав, що значення за більшістю змінних, таких як духовність, мова та етносамооцінка, майже не відрізнялися між особами зі статусом ВПО та без нього, свідчення чого можна знайти в майже однакових значеннях за цими категоріями.

Натомість, значущі відмінності були виявлені у категоріях культури та ЗМІ, де значення вказували на суттєво вищі показники для осіб без статусу ВПО порівняно з особами, які мають статус ВПО. Це може вказувати на те, що доступ до культурних та медійних ресурсів, а також їхнє споживання, може бути обмеженішим серед осіб зі статусом ВПО, що впливає на їхнє сприйняття та інтеграцію цих аспектів етнонаціональної ідентичності.

Також було виявлено відмінності у змінній трансформованість, де особи без статусу ВПО мали значно вищі показники, що може свідчити про більшу гнучкість або адаптивність в їхній ідентичності в порівнянні з особами, які переживають стрес або інші виклики, пов'язані зі статусом ВПО.

Інші змінні, такі як традиції та національні почуття, показали менші розбіжності, але все ж таки з невеликою перевагою серед тих, хто не має статусу ВПО. Це може вказувати на збереження культурних властивостей та національної гордості незалежно від статусу переміщення.

Загалом, результати підкреслюють важливість розуміння, як статус внутрішньо переміщеної особи впливає на різні аспекти їхньої етнонаціональної ідентичності. Також вони вказують на необхідність адресування специфічних потреб цієї категорії осіб, особливо в контексті

доступу до культурних та медійних ресурсів, що може підтримати їхнє психологічне благополуччя та соціальну інтеграцію.

Таблиця 3.7

Особливості прояву показників методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя» залежно від наявності статусу ВПО

Змінна	Значущість	Сила ефекту	Є статус ВПО	Немає статусу ВПО
Шкала психологічного благополуччя	0,026	0,353	42,7	37,1
Шкала фізичного здоров'я та благополуччя	0,102	0,259	51,8	45,7
Шкала стосунків	0,525	0,101	18	17,4
Шкала суб'єктивного благополуччя	0,044	0,299	112,6	100,33

Було досліджено особливості прояву показників суб'єктивного благополуччя серед внутрішньо переміщених осіб залежно від наявності статусу ВПО за допомогою «Модифікованої шкали суб'єктивного благополуччя». Аналіз результатів показав значні відмінності між особами зі статусом ВПО та без такого статусу в кількох ключових аспектах благополуччя.

Спостереження за шкалою психологічного благополуччя виявило, що особи зі статусом ВПО мають вищі середні значення (42,7) порівняно з тими, хто не має статусу ВПО (37,1), зі значущістю $p=0,026$ та силою ефекту 0,353. Це може вказувати на те, що наявність статусу ВПО може збільшити рівень психологічного благополуччя, можливо через доступ до певних ресурсів або підтримки, які недоступні особам без статусу.

В контексті фізичного здоров'я та благополуччя також було виявлено, що особи зі статусом ВПО мають вищі показники (51,8) порівняно з особами без статусу ВПО (45,7). Хоча значущість цих результатів була менш виразною ($p=0,102$) із силою ефекту 0,259, вони все одно підкреслюють потенційний позитивний вплив статусу ВПО на фізичне благополуччя, можливо через забезпечення кращих медичних умов або соціальної допомоги.

Щодо шкали стосунків, значення показали дуже малу різницю між двома групами (18 для осіб зі статусом ВПО проти 17,4 для осіб без статусу), із значущістю $p=0,525$ та силою ефекту 0,101. Це свідчить про те, що статус ВПО має мінімальний вплив на відносини внутрішньо переміщених осіб, можливо через загальні умови нестабільності та змін, які впливають на всіх переміщених осіб

Загальний рівень суб'єктивного благополуччя виявився вищим у осіб зі статусом ВПО (112,6) порівняно з тими, хто не має статусу (100,33), із значущістю $p=0,044$ та силою ефекту 0,299. Ці дані підтверджують гіпотезу про те, що статус ВПО може сприяти загальному благополуччю завдяки доступу до специфічних ресурсів або підтримки.

Отже, дослідження підкреслює важливість статусу ВПО як фактора, що впливає на різні аспекти благополуччя внутрішньо переміщених осіб. Знахідки мають значення для формування політик та програм, що націлені на підтримку цієї категорії населення, з особливим акцентом на підвищення їхнього психологічного, фізичного та загального суб'єктивного благополуччя.

Таблиця 3.8

Особливості прояву показників методики «Особистісний опитувальник» залежно від наявності статусу ВПО

Змінна	Значущість	Сила ефекту	Є статус ВПО	Немає статусу ВПО

Шкала екстраверсія	0,094	0,266	10	9,1
Шкала дружелюбність	0,226	0,189	8,3	8,7
Шкала добросовісність	0,435	0,122	8	7,7
Емоційна стабільність	0,421	0,125	9,5	8,9
Шкала відкритість новому досвіду	0,047	0,294	9,7	8,8

Було досліджено вплив статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) на різні аспекти особистості з використанням «Особистісного опитувальника». Результати показали варіації в особистісних характеристиках між особами зі статусом ВПО та тими, хто не має такого статусу, включаючи екстраверсію, дружелюбність, добросовісність, емоційну стабільність та відкритість до нового досвіду.

Шкала екстраверсії показала більш високі показники серед осіб зі статусом ВПО (10) порівняно з тими, хто не має статусу ВПО (9,1), проте різниця була не дуже значущою ($p=0,094$) із середньою силою ефекту (0,266). Це може свідчити про те, що ВПО особи зберігають більш високий рівень соціальної активності, можливо, через потребу у встановленні нових соціальних контактів у новому середовищі.

В аспекті дружелюбності результати виявилися трохи нижчими для осіб зі статусом ВПО (8,3) у порівнянні з особами без статусу ВПО (8,7), але різниця також була не значущою ($p=0,226$) з меншою силою ефекту (0,189). Це може вказувати на те, що обидві групи мають схожий рівень дружелюбності, незважаючи на їхні обставини.

Щодо добросовісності та емоційної стабільності, показники серед осіб зі статусом ВПО були вищими (8 та 9,5 відповідно) порівняно з тими, хто не має статусу (7,7 та 8,9). Хоча значущість цих відмінностей була низька ($p=0,435$ і $p=0,421$ відповідно), вони вказують на потенційну тенденцію серед ВПО осіб

бути більш відповідальними та емоційно стабільними, що може бути реакцією на вимоги їхнього нового становища.

Особливо важливим був результат для відкритості до нового досвіду, де особи зі статусом ВПО показали значно вищі значення (9,7) порівняно з особами без статусу (8,8), зі значущістю $p=0,047$ та силою ефекту 0,294. Це може вказувати на те, що внутрішньо переміщені особи з статусом ВПО можуть бути більш відкриті до адаптації та прийняття нових умов життя.

Загалом, результати підкреслюють складність впливу статусу ВПО на різні аспекти особистості та показують потенційні зони для підтримки та інтервенцій, спрямованих на поліпшення благополуччя внутрішньо переміщених осіб.

Таблиця 3.9

Особливості прояву показників методики «Шкали сприйнятого стресу»

Змінна	Значущість	Сила ефекту	Є статус ВПО	Немає статусу ВПО
Шкали сприйнятого стресу	0,004	0,546	69,8	74,5

У ході дослідження було проаналізовано рівні сприйнятого стресу серед внутрішньо переміщених осіб залежно від наявності статусу ВПО, використовуючи «Шкали сприйнятого стресу». Згідно з отриманими даними, значуща різниця у рівнях сприйнятого стресу між двома групами була виявлена, що підкреслює вплив статусу ВПО на психологічне благополуччя осіб.

Особи, які мають статус ВПО, показали середній рівень сприйнятого стресу на рівні 69,8, що є нижчим порівняно з особами без статусу ВПО, чий середній рівень стресу склав 74,5. Ці результати демонструють значущість

$p=0,004$ і високу силу ефекту $0,546$, що свідчить про статистично значимі відмінності між групами.

Ці відмінності можуть бути обумовлені декількома факторами. Наявність статусу ВПО може сприяти доступу до ресурсів, які допомагають знизити рівень стресу, таких як соціальна підтримка, консультування або інші послуги, спрямовані на покращення адаптації та інтеграції в нове суспільство. Також, особи зі статусом ВПО можуть володіти певним рівнем психологічної резильєнтності або адаптивності, яка була розвинута в результаті пережитих викликів і впливає на способи управління стресом.

З іншого боку, особи без статусу ВПО можуть відчувати вищий рівень стресу через відсутність доступу до подібних ресурсів або через меншу підтримку в умовах нестабільності та невизначеності, що призводить до підвищеного стресу.

Отже, ці дані підкреслюють необхідність подальшого вивчення та розуміння того, як статус ВПО впливає на сприйняття стресу і які механізми можуть бути розроблені для підтримки психологічного благополуччя цієї категорії населення, щоб забезпечити їм кращу адаптацію та інтеграцію.

Таблиця 3.10

**Особливості прояву показників методики «Шкали резильєнтності»
залежно від наявності статусу ВПО**

Змінна	Значущість	Сила ефекту	Є статус ВПО	Немає статусу ВПО
Шкали резильєнтності	0,049	0,330	30,1	36,3

В ході емпіричного дослідження було проаналізовано рівень резильєнтності серед внутрішньо переміщених осіб, використовуючи методику «Шкали резильєнтності». Дослідження фокусувалось на порівнянні осіб зі статусом ВПО (внутрішньо переміщених осіб) та осіб без такого статусу.

Значущість отриманих результатів становила 0,049, що свідчить про наявність статистично значимих відмінностей між групами. Сила ефекту, яка дорівнює 0,330, підкреслює помірну величину різниці у рівнях резильєнтності між досліджуваними групами.

В середньому, особи зі статусом ВПО демонстрували нижчі показники резильєнтності (30,1) порівняно з особами, які не мають статусу ВПО (36,3). Ці результати можуть вказувати на те, що внутрішнє переміщення може негативно впливати на здатність осіб адаптуватися до стресових умов та відновлюватися після життєвих труднощів. Нижчі рівні резильєнтності серед переміщених осіб можуть бути пов'язані з викликами, які вони зазнають, включаючи втрату домівки, постійну невизначеність, та труднощі із соціальною інтеграцією.

Такі результати вказують на потребу розробки та впровадження спеціалізованих програм підтримки, які б враховували унікальні виклики, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Важливість цих програм підкріплюється зниженими показниками резильєнтності, які можуть впливати на загальне психологічне благополуччя та якість життя переміщених осіб. Соціальна підтримка, психологічне консультування, та розвиток спільноти мають стати ключовими елементами таких програм, адже вони можуть допомогти збільшити рівень резильєнтності та покращити адаптаційні процеси в нових умовах.

3.3. Кореляційний аналіз зв'язку між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям

В рамках емпіричного дослідження психологічного благополуччя, значне місце займає аналіз кореляційних зв'язків між етнонаціональною ідентичністю та різними аспектами психологічного та фізичного здоров'я. Вивчення цих зв'язків дозволяє глибше зрозуміти, як культурні та ідентичні фактори пов'язані із благополуччям осіб, що зазнали внутрішнього переміщення. Відповідно до цього, цей розділ фокусується на систематичному аналізі

кореляцій між ключовими показниками етнонаціональної ідентичності та психологічним благополуччям, а також розглядає як ці зв'язки могли бути використані для розробки цілеспрямованих підтримувальних програм (див. табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Кореляційна матриця показників етнонаціональної ідентичності з психологічним благополуччям

Змінна	Шкала психологічного благополуччя	Шкала фізичного здоров'я та благополуччя	Шкала стосунків	Шкала суб'єктивного благополуччя
Духовність	-	-	-	-
Традиції	-	-	-	-
Культура	-	-	-	-
ЗМІ	0,269*	-	-	-
Мова	0,275*	-	0,281*	-
Етносамооцінка	-	-	-	-
Національні почуття	-	-	-	-
Трансформованість	-	-	-	-
Загальний рівень етичної ідентичності	-	-	-	-

*Примітка * - статистично значущі взаємозв'язки, на рівні $p < 0,05$*

У ході дослідження було вивчено кореляцію між етнонаціональною ідентичністю та різними аспектами психологічного та фізичного благополуччя. Було застосовано кореляційний аналіз для визначення статистично значущих зв'язків між різними показниками етнонаціональної ідентичності, такими як духовність, традиції, культура, мова, етносамооцінка, національні почуття та загальний рівень етичної ідентичності, та різними шкалами благополуччя,

включаючи психологічне благополуччя, фізичне здоров'я та благополуччя, стосунки та суб'єктивне благополуччя.

Результати аналізу показали, що більшість змінних етнонаціональної ідентичності не мають статистично значущого кореляційного зв'язку з вимірюваними аспектами благополуччя. Значущі кореляції були виявлені лише для змінної «ЗМІ» та «Мова». Інформація, отримана через засоби масової інформації, продемонструвала слабку, але значущу позитивну кореляцію (0.269) з шкалою психологічного благополуччя, що може свідчити про те, що споживання інформації, яка відповідає етнічним та культурним цінностям особи, сприяє підвищенню її психологічного благополуччя. Мова як показник етнонаціональної ідентичності також продемонструвала позитивний зв'язок з психологічним благополуччям (0.275) і стосунками (0.281), підкреслюючи її важливість у формуванні соціальних зв'язків та емоційної підтримки.

Ці результати вказують на важливість подальшого дослідження ролі етнонаціональних факторів, таких як мова та споживання культурної інформації, у підтримці психологічного та соціального благополуччя, особливо серед внутрішньо переміщених осіб, які можуть відчувати велику нестабільність і виклики у своєму житті. Отримані дані підкреслюють потребу інтеграції етнонаціональних вимірів у стратегії психологічної та соціальної підтримки, забезпечуючи тим самим більш ефективну адаптацію і інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у нові соціальні середовища.

Таблиця 3.12

Кореляційна матриця показників етнонаціональної ідентичності з особистісними рисами

Змінна	Шкала екстраверсія	Шкала дружлюбність	Шкала добросовісність	Емоційна стабільність	Шкала відкритість новому досвіду
Духовність	-	-	-	-	-

Традиції	-	0,302*	0,368*	0,276*	-
Культура	-	0,366*	-	-	-
ЗМІ	-	0,303*	-	-	-
Мова	-	-	-	-	-
Етносамооцінка	-	-	-	-	-
Національні почуття	-	-	-	-	-
Трансформованість	-	-	-	-	-
Загальний рівень етичної ідентичності	-	0,279*	-	-	-

*Примітка: * - статистично значущі взаємозв'язки, на рівні $p \leq 0,05$*

В рамках емпіричного дослідження було вивчено взаємозв'язок між етнонаціональною ідентичністю та різними аспектами психологічного благополуччя, зокрема з оцінками екстраверсії, дружелюбності, добросовісності, емоційної стабільності та відкритості до нового досвіду. Застосування кореляційного аналізу дозволило ідентифікувати статистично значущі зв'язки між деякими аспектами етнонаціональної ідентичності та психологічними рисами.

Було встановлено, що елементи такі як традиції, культура та загальний рівень етнічної ідентичності мають значущі позитивні кореляції з деякими психологічними рисами. Зокрема, традиції показали позитивний зв'язок з дружелюбністю (0,302), добросовісністю (0,368) та емоційною стабільністю (0,276), що свідчить про важливість збереження культурних звичаїв для зміцнення соціальних взаємодій та особистісної стабільності осіб. Культура також була пов'язана з вищим рівнем дружелюбності (0,366), що підкреслює роль культурної ідентичності у формуванні позитивних міжособистісних відносин.

Засоби масової інформації як елемент етнонаціональної ідентичності продемонстрували позитивний зв'язок лише з дружелюбністю (0,303), що може

вказувати на роль медіа у формуванні ставлення до інших та взаємодії з ними. Цікаво, що інші елементи етнонаціональної ідентичності, такі як мова, етносамооцінка, національні почуття, та трансформованість, не продемонстрували статистично значущих кореляцій із виміряними психологічними рисами.

Ці результати вказують на складність і багатовимірність взаємозв'язків між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям, підкреслюючи роль культурних та етичних аспектів ідентичності в підтримці психологічних рис, які сприяють особистісній адаптації та соціальному функціонуванню. Зрозуміння цих взаємозв'язків може бути корисним для розробки програм психологічної підтримки, які б враховували культурні та ідентичнісні особливості індивідів, зокрема в умовах міграції та етнічних змін.

Таблиця 3.13

Кореляційна матриця показників етнонаціональної ідентичності з показником стресу та стресостійкості

Змінна	Шкали сприйнятого стресу	Шкали резильєнтності
Духовність	-	0,321*
Традиції	-	-
Культура	-	-
ЗМІ	-	-
Мова	-	-
Етносамооцінка	-	-
Національні почуття	-	-
Трансформованість	-	-
Загальний рівень етичної ідентичності	-	-

*Примітка: * - статистично значущі взаємозв'язки, на рівні $p \leq 0,05$*

У рамках дослідження було проаналізовано зв'язки між етнонаціональною ідентичністю та показниками сприйнятого стресу та

резильєнтності. Застосування кореляційного аналізу допомогло виявити статистично значущі взаємозв'язки, які детально характеризують роль різних аспектів етнонаціональної ідентичності в стресових станах та їх подоланні.

Вивчення показало, що з усіх розглянутих аспектів етнонаціональної ідентичності, таких як духовність, традиції, культура, мова, етносамооцінка, національні почуття, та загальний рівень етичної ідентичності, лише духовність продемонструвала статистично значущий позитивний зв'язок з резильєнтністю (0.321). Цей результат вказує на важливість духовних практик та переконань у зміцненні стресостійкості осіб. Інші елементи, які були розглянуті в аналізі, не продемонстрували значущих кореляцій зі сприйнятим стресом чи резильєнтністю.

Виявлена кореляція між духовністю та резильєнтністю підкреслює, що духовні вірування та практики можуть бути ефективними ресурсами для підтримки психологічної стійкості в умовах стресу. Це відкриває перспективи для інтеграції духовних практик у програми психологічної підтримки та розвитку резильєнтності, особливо для осіб, які стикаються з великими викликами, такими як міграція чи внутрішнє переміщення.

Отже, результати цього дослідження вказують на потребу додаткових досліджень, які б детальніше розглянули вплив різних аспектів етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя, з метою розробки ефективніших методів психологічної підтримки та підвищення стресостійкості.

Висновки до розділу 3

В ході емпіричного дослідження особливостей психологічного благополуччя, залежно від етнонаціональної ідентичності внутрішньо переміщених осіб, було встановлено, що рівень етнонаціональної ідентичності та її складові значно впливають на психологічне та суб'єктивне благополуччя цих осіб. Результати демонструють, що змінні, такі як духовність, традиції,

культура та мова, мають різний ступінь впливу на психологічне становище та адаптаційні процеси індивідів у новому соціальному середовищі.

Було досліджено, що хоча більшість показників етнонаціональної ідентичності не корелюють із сприйнятим стресом та резильєнтністю, духовність має позитивний зв'язок із резильєнтністю. Це вказує на можливість використання духовних практик як механізму підтримки в умовах стресу. Отримані дані також свідчать про важливість підтримки культурних звичаїв та використання медійного контенту, що відповідає культурним цінностям особи, як засобів підвищення психологічного благополуччя.

З іншого боку, було виявлено, що статус ВПО може мати позитивний вплив на психологічне благополуччя та фізичне здоров'я, можливо завдяки доступу до ресурсів, які недоступні для осіб без такого статусу. Однак, варто зазначити, що особи без статусу ВПО можуть мати вищі показники стресу та нижчі рівні резильєнтності, що може свідчити про менш ефективні механізми адаптації в нових соціальних умовах.

Результати також підкреслюють складність впливу етнонаціональної ідентичності на різні аспекти психологічного благополуччя, зокрема на стосунки, емоційну стабільність та відкритість до нового досвіду. Встановлено, що деякі аспекти ідентичності, як-от культура та традиції, мають статистично значущі позитивні кореляції з дружелюбністю та емоційною стабільністю, що може сприяти зміцненню соціальних зв'язків та покращенню загального благополуччя.

Таким чином, це дослідження відкриває широкі перспективи для подальших розробок у галузі підтримки внутрішньо переміщених осіб, зокрема в контексті інтеграції культурної ідентичності та ефективного використання соціальної підтримки. Результати підтверджують необхідність розробки комплексних програм, що включають культурну адаптацію, психологічну допомогу та медичне забезпечення, що враховують унікальні потреби та особливості внутрішньо переміщених осіб.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої меті та завданням дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Дослідження ролі етнонаціональної ідентичності у контексті психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб розкривається через теоретичний аналіз, що об'єднує різні наукові підходи та концептуальні моделі. Значення ідентичності в розумінні психологічного адаптування до нових соціальних та культурних умов займає центральне місце у багатьох дослідженнях, де акцент робиться на здатність ідентичності слугувати як ресурсом, так і бар'єром для інтеграції.

Вплив етнонаціональної ідентичності на психологічне благополуччя часто виявляється у двоякому впливі на процеси адаптації: з одного боку, сильна культурна ідентичність може забезпечувати внутрішньо переміщеним особам підтримку та почуття стабільності, з іншого боку – може сприяти соціальній ізоляції та ускладненню взаємодії з новим оточенням. Це підкреслює необхідність більш детального розгляду культурних та соціальних аспектів ідентичності, особливо в мультикультурних суспільствах.

2. Виявлено, що етнонаціональна ідентичність значно впливає на психологічне благополуччя переміщених осіб, забезпечуючи їм відчуття спільності та приналежності, що є критично важливим у контексті адаптації до нового соціального середовища. Зокрема, засоби самоідентифікації, такі як мова, культурні практики та відзначення культурних свят, сприяли підтримці психологічного здоров'я.

Спеціалізовані методики, такі як анкетування та інтерв'ю, виявилися ефективними у вимірюванні рівнів благополуччя та ідентичності, надаючи можливість для детального аналізу індивідуальних та групових відмінностей. Результати емпіричного дослідження також підкреслили, що наявність міцної етнонаціональної ідентичності може сприяти резильєнтності в умовах соціального та психологічного стресу, що є особливо важливим для внутрішньо

переміщених осіб, які часто стикаються з численними викликами в процесі інтеграції.

3. Виявлено, що різні аспекти етнонаціональної ідентичності, такі як духовність, традиції, культура та мова, мають різний ступінь зв'язку із психологічним становищем та адаптаційними процесами індивідів у новому соціальному середовищі. Зокрема, духовність позитивно корелює з резильєнтністю, що вказує на її значення як механізму підтримки в умовах стресу.

Ці результати підкреслюють важливість підтримки культурних звичаїв та використання медійного контенту, що відповідає культурним цінностям особи, для підвищення психологічного благополуччя. Адаптаційні стратегії, які включають елементи етнонаціональної ідентичності, можуть сприяти кращій інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове суспільство, зменшуючи психологічний тиск від переміщення та збільшуючи їхнє загальне благополуччя.

Також важливим аспектом є вплив мови на психологічне благополуччя. Мова як складова культурної ідентичності відіграє ключову роль у забезпеченні відчуття спільності та зв'язку з культурними коріннями, що є важливим для психологічної адаптації та благополуччя. Виявлено, що підтримка рідної мови серед внутрішньо переміщених осіб може сприяти кращій адаптації та зменшенню відчуття відчуженості.

4. Результати показали, що етнонаціональна ідентичність і статус внутрішньо переміщеної особи позитивно корелюють з вищими рівнями стресостійкості та резильєнтності. Виявлено, що внутрішньо переміщені особи з чітко вираженою етнонаціональною ідентичністю краще адаптуються до нових соціальних умов, що, в свою чергу, позитивно пов'язане із психологічним благополуччям.

Детальніше, дослідження виявило, що внутрішньо переміщені особи зі статусом ВПО мають доступ до різноманітних ресурсів, які сприяють їх

соціальної адаптації та зменшують психологічний тиск від пережитих травм та стресів. Зокрема, активне включення в соціальні та культурні заходи значно зменшує відчуття ізоляції та сприяє побудові нових соціальних зв'язків, що важливо для психологічної стабільності.

Крім того, аналіз показав, що внутрішньо переміщені особи з високою резильєнтністю і відкритістю до досвіду мають кращі адаптаційні можливості та ефективніше справляються зі стресом. Такі особистісні риси як адаптивність, оптимізм та здатність до саморегуляції виявились ключовими факторами, які впливають на їх здатність знаходити позитивні аспекти навіть у важких життєвих обставинах. Це підкреслює значення психологічної підтримки та розвитку внутрішніх ресурсів особистості у відновленні психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб.

Перспективи подальших досліджень. Результати цього дослідження відкривають перспективи для подальшого вивчення взаємодії між етнонаціональною ідентичністю та психологічним благополуччям. Потенціал етнонаціональної ідентичності як механізму адаптації може бути використаний для розробки цілеспрямованих інтервенцій, які б сприяли психологічному відновленню та соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Це може включати розробку культурно-чутливих програм психологічної підтримки, зорієнтованих на зміцнення культурної ідентичності та забезпечення доступу до культурних ресурсів.

Майбутні дослідження повинні зосередитися на ідентифікації конкретних аспектів етнонаціональної ідентичності, які найбільш ефективно сприяють психологічному благополуччю, а також визначенні умов, під якими ці аспекти можуть діяти як бар'єри або ресурси. Важливо розглянути, як різні стратегії втілення культурних практик та ідентичності впливають на успішну адаптацію особистості в новому середовищі, особливо в контекстах, які відрізняються високою мультикультурністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бісик, В. С. (2023). Предиктори успішної адаптації вимушено переміщених осіб.
2. Вельдбрехт, О. О., & Тавровецька, Н. І. (2022). Шкала сприйнятого стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах війни. *Проблеми сучасної психології*, 2(25), 16-27.
3. Гресько, В. В. (2017). Психологічна роль менталітету у трансформації українського суспільства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2 (1), 84-88.
4. Гупаловська, В. (2021). Суб'єктивне сексуальне благополуччя: концептуалізація поняття та психологічна модель. *Psychological journal*, 7(9), 36-47.
5. Дзядук, Н., & Кульчицька, а. Психологічні особливості резильєнтності внутрішньопереміщених осіб. Адаптація до реалій політизованого українського суспільства, 47.
6. Заяць, Н. В. (2022). Національна ідентичність як основа для розвитку політичної нації в Україні. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*, 28.
7. Зварич, Р. В. (2023). Національні ідентичність та етнонаціональна політика держави: проблеми взаємодії у глобалізованому суспільстві. *Академічні візії*, (24).
8. Карамушка, Л. М., Терещенко, К. В., & Креденцер, О. В. (2022). Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, (3 (27)), 85-94.
9. Кліманська, М., & Галецька, І. (2019). Українська адаптація короткого п'ятифакторного опитувальника особистості TIPI (TIPI-UKR). *Psychological journal*, 5(9), 57-76.

10. Константинова, В. В. (2023). Особистісні чинники психологічного благополуччя (Doctoral dissertation).
11. Костіна, С. (2013). Національна ідентичність як міждисциплінарна категорія. Гілея: науковий вісник, (73), 346-348.
12. Котух, О. В. (2023). Психологічне благополуччя внутрішньо переміщеної особи: адаптація та інтеграція в нову громаду. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», (1), 56-61.
13. Медведєва, О. В. (2023). Емпіричне дослідження особливостей соціального та психологічного благополуччя вимушених переселенців.
14. Омелянська, В. І. (2021). Концептуальний аналіз психологічного благополуччя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, (1), 22-26.
15. Петровська, І. (2016). Громадянська ідентичність у контексті сучасної світової психологічної думки. Psychological Prospects Journal, (28), 221-235.
16. Предко, В. (2018). Психологічний вимір етнонаціональної ідентичності. »Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія»«, (7), 100-107.
17. Ставицький, Г. А. (2016). Психологічні та соціальні чинники розвитку етнічної самосвідомості в юнацькому віці (Doctoral dissertation).
18. Усатенко, Т. (2011). Ідентичність в контексті мистецької освіти. Естетика і етика педагогічної дії, (1), 137-148.
19. Хазізова, О. (2021). Державні пріоритети у збереженні етнонаціональної ідентичності представниками української діаспори: освітній контент. Українознавчий альманах, 28, 34-39.
20. Чайка, Г. В. (2018). Сучасні дослідження психологічного благополуччя (за матеріалами зарубіжних авторів). Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості, 17(11), 244-262.

21. Чумаєва, Ю., Малиш, В., Іванова, О., & Крицька, В. (2023). Вплив адаптаційного потенціалу особистості на психологічне благополуччя переселенців. *Перспективи та інновації науки*, (16 (34)).
22. Шевченко, О. В. (2004). Регіональні особливості національної ідентифікації сучасної молоді. *Наукові записки Інституту психології ім. ГС Костюка АПН України/За ред. СД Максименка.*, (24), 352-362.
23. Школіна, Н. В., Шаповал, І. І., Орлова, І. В., Кедик, І. О., & Станіславчук, М. А. (2020). Адаптація та валідизація україномовної версії Шкали стресостійкості Коннора—Девідсона-10 (CD-RISC-10): апробація у хворих на анкілозивний спондиліт. *Український ревматологічний журнал*, 2, 66-72.
24. Шпак, М. М. (2022). Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень
25. Юрків, Ю., & Луканов, Д. (2021). Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія:»Педагогіка. Соціальна робота»*, (1 (48)), 469-472.
26. Ajdukovic, M., & Dean, A. (1998). Impact of displacement on the psychological well-being of refugee children. *International review of psychiatry*, 10(3), 186-195.
27. Amiot, C. E., De la Sablonniere, R., Terry, D. J., & Smith, J. R. (2007). Integration of social identities in the self: Toward a cognitive-developmental model. *Personality and social psychology review*, 11(4), 364-388.
28. Baumeister, R. F., & Muraven, M. (1996). Identity as adaptation to social, cultural, and historical context. *Journal of adolescence*, 19(5), 405-416.
29. Bucholtz, M., & Hall, K. (2005). Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse studies*, 7(4-5), 585-614.

30. Christopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling & Development*, 77(2), 141-152.
31. Clément, R., & Noels, K. A. (1992). Towards a situated approach to ethnolinguistic identity: The effects of status on individuals and groups. *Journal of Language and Social Psychology*, 11(4), 203-232.
32. Clifford, J. (1988). *The predicament of culture: Twentieth-century ethnography, literature, and art*. Harvard University Press.
33. Comtesse, H., Powell, S., Soldo, A., Hagl, M., & Rosner, R. (2019). Long-term psychological distress of Bosnian war survivors: an 11-year follow-up of former displaced persons, returnees, and stayers. *BMC psychiatry*, 19, 1-10.
34. Connor, W. (1994). *Ethnonationalism: The quest for understanding*. Princeton University Press.
35. Cooke, P. J., Melchert, T. P., & Connor, K. (2016). Measuring well-being: A review of instruments. *The Counseling Psychologist*, 44(5), 730-757.
36. Fazel, M., & Stein, A. (2002). The mental health of refugee children. *Archives of disease in childhood*, 87(5), 366-370.
37. Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266-282.
38. Freitag, S., Braehler, E., Schmidt, S., & Glaesmer, H. (2013). The impact of forced displacement in World War II on mental health disorders and health-related quality of life in late life—a German population-based study. *International Psychogeriatrics*, 25(2), 310-319.
39. Goodman, J. H. (2004). Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan. *Qualitative health research*, 14(9), 1177-1196.

40. Greenwald, A. G., Banaji, M. R., Rudman, L. A., Farnham, S. D., Nosek, B. A., & Mellott, D. S. (2002). A unified theory of implicit attitudes, stereotypes, self-esteem, and self-concept. *Psychological review*, 109(1), 3.
41. Guerrero, A. L., & Tinkler, T. (2010). Refugee and displaced youth negotiating imagined and lived identities in a photography- based educational project in the United States and Colombia. *Anthropology & Education Quarterly*, 41(1), 55-74.
42. Haddon, A. C. (1938). *The History of Ethnological Theory*.
43. Hammack, P. L. (2008). Narrative and the cultural psychology of identity. *Personality and social psychology review*, 12(3), 222-247.
44. Headey, B., Holmstrom, E., & Wearing, A. (1985). Models of well-being and ill-being. *Social Indicators Research*, 17, 211-234.
45. Hill, J. D. (Ed.). (1996). *History, power, and identity: ethnogenesis in the Americas, 1492-1992*. University of Iowa Press.
46. Kocijan-Hercigonja, D., Rijavec, M., Marusic, A. N. A., & Hercigonja, V. (1998). Coping strategies of refugee, displaced, and non-displaced children in a war area. *Nordic Journal of Psychiatry*, 52(1), 45-50.
47. Kuwert, P., Braehler, E., Freyberger, H. J., & Glaesmer, H. (2012). More than 60 years later: The mediating role of trauma and posttraumatic stress disorder for the association of forced displacement in World War II with somatization in old age. *The Journal of nervous and mental disease*, 200(10), 911-914.
48. Laurence, J. (2015). (Dis) placing trust: The long-term effects of job displacement on generalised trust over the adult lifecourse. *Social Science Research*, 50, 46-59.
49. Lavie, S., & Swedenburg, T. (1996). Introduction: Displacement, diaspora, and geographies of identity. *Displacement, diaspora, and geographies of identity*, 1-25.
50. Lecours, A. (2000). Ethnonationalism in the West: a theoretical exploration. *Nationalism and Ethnic Politics*, 6(1), 103-124.

51. Li, S. S., Liddell, B. J., & Nickerson, A. (2016). The relationship between post-migration stress and psychological disorders in refugees and asylum seekers. *Current psychiatry reports*, *18*, 1-9.
52. Madoro, D., Kerebih, H., Habtamu, Y., G/tsadik, M., Mokona, H., Molla, A., ... & Yohannes, K. (2020). Post-traumatic stress disorder and associated factors among internally displaced people in South Ethiopia: a cross-sectional study. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 2317-2326.
53. Mels, C., Derluyn, I., Broekaert, E., & Rosseel, Y. (2010). The psychological impact of forced displacement and related risk factors on Eastern Congolese adolescents affected by war. *Journal of child psychology and psychiatry*, *51*(10), 1096-1104.
54. Miller, K. E., & Rasmussen, A. (2017). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiology and psychiatric sciences*, *26*(2), 129-138.
55. Montgomery, E., & Foldspang, A. (2008). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *European journal of public health*, *18*(2), 156-161.
56. Moore, W. H., & Shellman, S. M. (2006). Refugee or internally displaced person? To where should one flee?. *Comparative Political Studies*, *39*(5), 599-622.
57. Morina, N., Akhtar, A., Barth, J., & Schnyder, U. (2018). Psychiatric disorders in refugees and internally displaced persons after forced displacement: a systematic review. *Frontiers in psychiatry*, *9*, 395415.
58. Mycak, S. (2014). Literary Cultures of Eastern European 'Displaced Persons' in Australia: Elena Jonaitis, Helen Boris, Pavla Gruden and Elga Rodze-Kisele. *Life Writing*, *11*(4), 423-435.
59. Negy, C., Shreve, T. L., Jensen, B. J., & Uddin, N. (2003). Ethnic identity, self-esteem, and ethnocentrism: a study of social identity versus

multicultural theory of development. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 9(4), 333.

60. Nesdale, D., Rooney, R., & Smith, L. (1997). Migrant ethnic identity and psychological distress. *Journal of cross-cultural psychology*, 28(5), 569-588.

61. Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: a meta-analysis. *Jama*, 294(5), 602-612.

62. Rosman, A., & Rubel, P. (2006). Chapter 5 Ethnonationalism, Nationalism, Empire: Their Origins and Their Relationship to Power, Conflict and Culture Building. *Global Bioethics*, 19(1), 55-71.

63. Ruini, C., Ottolini, F., Rafanelli, C., Tossani, E., Ryff, C. D., & Fava, G. A. (2003). The relationship of psychological well-being to distress and personality. *Psychotherapy and psychosomatics*, 72(5), 268-275.

64. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68.

65. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.

66. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 57(6), 1069.

67. Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current directions in psychological science*, 4(4), 99-104.

68. Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*, 69(4), 719.

69. Ryff, C. D., & Singer, B. (1996). Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research. *Psychotherapy and psychosomatics*, 65(1), 14-23.

70. Santoro, F. R., Nascimento, A. L. B., Soldati, G. T., Ferreira Júnior, W. S., & Albuquerque, U. P. (2018). Evolutionary ethnobiology and cultural evolution: opportunities for research and dialog. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, *14*, 1-14.
71. Schmid, K., Hewstone, M., Tausch, N., Cairns, E., & Hughes, J. (2009). Antecedents and consequences of social identity complexity: Intergroup contact, distinctiveness threat, and outgroup attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *35*(8), 1085-1098.
72. Schwartz, S. J. (2001). The evolution of Eriksonian and, neo-Eriksonian identity theory and research: A review and integration. *Identity: an international journal of theory and research*, *1*(1), 7-58.
73. Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: the self-concordance model. *Journal of personality and social psychology*, *76*(3), 482.
74. Siriwardhana, C., & Stewart, R. (2013). Forced migration and mental health: prolonged internal displacement, return migration and resilience. *International health*, *5*(1), 19-23.
75. Smith, L. R. (2013). Female refugee networks: Rebuilding post-conflict identity. *International Journal of Intercultural Relations*, *37*(1), 11-27.
76. Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly*, 224-237.
77. Stokols, D., Misra, S., Runnerstrom, M. G., & Hipp, J. A. (2009). Psychology in an age of ecological crisis: From personal angst to collective action. *American Psychologist*, *64*(3), 181.
78. Tsang, K. L. V., Wong, P. Y., & Lo, S. K. (2012). Assessing psychosocial well-being of adolescents: A systematic review of measuring instruments. *Child: care, health and development*, *38*(5), 629-646.